

Емануїл Сведенборг

НОВИЙ ЄРУСАЛИМ

І ЙОГО НЕБЕСНЕ ВЧЕННЯ

@Степан Крета. Переклад з російської мови

Про нове небо і нову землю і про те, що розуміється під новим Єрусалимом

1 В Апокаліпсисі сказано: „І побачив я нове небо і нову землю; бо перше небо і перша земля минули... І я, Іван, побачив святе місто Єрусалим, новий, що сходить від Бога з неба, приготовлений як невістка прикрашена для мужа свого... Воно має велику і високу стіну, має дванадцять воріт і на них дванадцять Ангелів, на воротах написані імена дванадцяти колін синів Ізраїлевих... Стіна міста має дванадцять основ, і на них імена дванадцяти Апостолів Агнця... Місто розміщене чотирикутником, і довжина його така ж, як ширина... довжина і ширина, і висота його рівні. І стіна його виміряна в сто сорок чотири локті, мірою людською, яка міра і Ангела. Стіна його побудована із яспису, а місто було чисте золото, подібне чистому склу. Основа стіни міста прикрашена всілякими дорогоцінними каменями... А дванадцять воріт – дванадцять перлин... Слава Божа освітила його, і світильник його – Агнець... Спасенні народи будуть ходити в світлі його, і царі земні принесуть в нього славу і честь свою” (21;1, 2, 12-24).

Людина, яка читає ці слова, розуміє їх не інакше, як по буквальному змісту, а саме: що видиме небо повинно загинути разом з землею, що повинно з'явитися нове небо, що на нову землю повинно зійти святе місто Єрусалим і що воно, в відношенні до своїх вимірів, буде згідно з зробленим описом. Ангели, однак, розуміють це зовсім інакше, а саме: всі частковості вони розуміють духовно, тоді як людина розуміє їх природно, а що ангели під тими частковостями розуміють, то вони і означають; це і є внутрішній, або духовний, зміст Слова.

Під „новим небом і новою землею” у внутрішньому, або духовному змісті, в якому знаходяться ангели, розуміється Нова Церква, як на небесах так і на землі. Про Церкви в двох світах мова буде іти далі. Під „містом Єрусалимом, що сходить від Бога з неба” розуміється Його небесне вчення; під „довжиною, шириною і висотою, які рівні” розуміється все добре і істинне, яке охороняє це вчення; під „мірою стіни в сто сорок чотири локті, мірою людини, тобто і ангела, розуміється все що охороняє істини в сукупності, а також їх якість; під „дванадцятьма перлинними воротами” розуміються вступні істини, подібне ж – під „дванадцятьма ангелами на воротах”; під „основами стіни із всяких дорогоцінних каменів” розуміються знання, на яких базується це вчення; під „дванадцятьма колінами Ізраїлю розуміється все, що належить Церкві в загальному і в частковостях; під „дванадцятьма Апостолами”; під „золотом подібним чистому склу, із якого складаються місто і вулиця” розуміється добро любові, що робить прозорими вчення з його істинами; під „спасенними племенами і царями земними, які принесуть в нього славу і честь свою” розуміються всі, що належать до Церкви, які знаходяться в доброму і істинному. Під „Богом і Агнцем” розуміється Господь по відношенню до Його Божественного і Божественно-Людського.

Такий духовний зміст Слова, якому природний, тобто буквальний зміст, служить основою; все ж обидва змісти – духовний і природний – утворюють єдність через відповідності. Тут лише вказувати на те, що вищезгадане має саме таке духовне значення. Це, не будучи метою цієї праці, показано в „Небесних Тайнах”.

2 Перше ніж буде мова про Новий Єрусалим і його вчення, дещо буде сказано про нове небо і нову землю. В творі „Про страшний суд і розвалений Вавілон” показано, що розуміється під першим небом і першою землею, які минули. Після їх розвалення, отже, після Страшного Суду, Господом створено нове небо. Це небо утворено із тих, які з часу приходу Господа і до цього часу вели життя віри і любові до блага, тому що тільки ті володіють образом неба. Образ неба, згідно якому створюються всі суспільства і відношення, є образ Божественно-Істинного із Божественно-Доброго, які виходять від Господа, притому

людина приймає цей образ через життя згідно Божественно-Істинному. Що через це створюється образ неба, видно в творі „Про небеса і про пекло”, а також, що всі ангели володіють образом неба. З цього можна зрозуміти, з кого утворене нове небо, а отже, яке воно, а саме, що воно достатньо однодушне, бо хто веде життя віри і благолюбства, той любить других як самого себе і через любов зв'язує їх з собою, при цьому взаємно і двосторонньо, тому, що в духовному світі любов є зв'язок; тому, коли всі діють злагоджено, тоді із багатьох, навіть із незліченної кількості істот, поєднаних між собою по образу неба, створюється одне однодушне ціле, ніби єдина істота, бо в ній нема нічого що розлучає і розділяє, а все в ньому зв'язує і з'єднує.

3 Так як це небо створене з всіх людей, які були такими з часів Господніх до наших днів, то ясно, що воно складається як із християн, так і із поган, по більшій же частині із дітей з всієї земної кулі, померлих з часів Господа, бо всі вони були прийняті Господом, виховані на небі, а також навчені ангелами, і потім збережені для утворення разом з другими нового неба. Із цього можна заключити, як непомірно велике це небо. Що всі, які вмирають в дитячому віці, виховуються на небі і стають ангелами, видно із праці „Про небо і про пекло”.

4 Що ж стосується цього нового неба, то треба знати, що воно відрізняється від давніх небес, тобто від тих, які існували до приходу Господа; все таки вони влаштовані так, що разом утворюють одно небо. Це нове небо відрізняється від давніх небес, тому що в давніх Церквах не існувало іншого вчення крім вчення любові і благолюбства, при цьому вони нічого не знали про вчення віри, відокремленої від любові. Це служить причиною того, що давні небеса утворюють вищі простори (espansa), тоді як нове небо утворює простір під ними, бо всі небеса є простори одні над другими. В вищих просторах знаходяться ті, які називаються небесними ангелами, більшість яких походить із Найдавнішої Церкви; вони називаються небесними ангелами по любові небесній, яка є любов до Господа. Ті, що знаходяться в просторі під ними називаються духовними ангелами, більшість їх походить із Давньої Церкви; вони називаються духовними ангелами по любові духовній, яка є любов до ближнього. Під ними знаходяться ангели, які є в добрі віри,-- це ті, які вели життя віри. Жити життям віри, значить жити згідно вченню своєї Церкви, а жити -- значить хотіти і робити. Все ж всі ці небеса утворюють „одно „через посередній і безпосередній вплив Господа.” Більш повну уяву про ці небеса можна взяти з того, що сказано в праці „Про небеса і пекло” і, частково, в статті про два царства, на які розділені небеса в загальному, і в статті про троє небес; про посередній і безпосередній вплив—в витягах із „Небесних Тайн”, і про Найдавнішу і Давню Церкви – в короткій праці „Про Страшний Суд і розвалений Вавілон”.

5 Стільки про нове небо, тепер необхідно сказати дещо про нову землю. Під новою землею розуміється Нова Церква на землі, тому що, коли одна Церква приходить до кінця Господом створюється нова. Господь піклується про те, щоб на землі завжди існувала Церква, бо через Церкву створюється зв'язок Господа з родом людським, а також неба з світом, так як в ній пізнається Господь і в ній знаходяться Божественні істини, через які людина зв'язується. Що сьогодні створюється Нова Церква, видно з твору „Про Страшний Суд”. Що нова земля означає Нову Церкву, видно з духовного змісту Слова, бо в цьому змісті під землею розуміється не яка не будь земля, а її населення і його богослужіння, бо таке духовне значення слова земля. Крім того, під словом земля, вжитому в Слові без додатку назви країни, розуміється земля Ханаанська, в якій Церква існувала з найдавніших часів, внаслідок чого всі її місцевості і прилягаючі до неї землі з горами і ріками, згадані в Слові, стали прообразами і означеннями предметів, які являються внутрішнім Церкви і які називаються її духовним. Звідси витікає наступне: так як в Слові під землею розуміється Церква, бо, як вище сказано, під нею розуміється земля Ханаанська, то і тут теж саме розуміється під новою землею, тому і в Церкві було прийнято вираз „Ханаан Небесний”, розуміючи під ним небо. Що в духовному розумінні Слова під землею Ханаанською треба розуміти Церкву, показано в різних місцях в „Небесних Тайнах”.

6 Дещо слід також сказати про те, що в Слові розуміється під Єрусалимом в його духовному змісті. Під Єрусалимом розуміється сама Церква в відношенні до вчення, і по тій

причині, що в Єрусалимі, в землі Ханаанській, а не в іншому місці знаходились храм і жертovníк і здійснювалися жертвоприношення, отже, проходило само богослужіння. По тій причині тут святкувалися щорічно три свята, на які було вказано ходити кожному жителю цієї землі чоловічої статі. Звідси витікає то, що в духовному змісті під Єрусалимом розуміється Церква в відношенні богослужіння або, що теж саме, в відношенні до вчення, бо богослужіння визначається вченням і визначається згідно нього. Що сказано: „святи місто Єрусалим, новий що сходить від Бога з неба”,-- виходить з того, що під містом в духовному змісті Слова розуміється вчення, а під святим містом вчення Божественно- Істинне, бо Божественно –Істинне є то, що в Слові називається святим. Воно називається Новим Єрусалимом по тій же причині, по якій земля називається новою, бо, як вище сказано, земля означає Церкву, а Єрусалим – Церкву в відношенні до вчення. Що сказано: „ який сходить від Бога з неба”, -- виходить з того, що все Істинне Божественного, з якого виходить вчення, сходить з неба від Господа. Що під Єрусалимом не розуміється місто, хоч видно було місто, очевидно з сказаного, що „висота його була така ж, як довжина і ширина, дванадцять тисяч стадій” (Об’явлення 21:16); що „міра стіни його, сто сорок чотири лікті, була мірою людини, яка міра і ангела” (Об’явлення 21:17); а також із сказаного, що воно „ було приготовлене, як невістка, прикрашена для мужа свого” (Об’явлення 21:2); і що потім ангел сказав: „іди я покажу тобі жінку , наречену Агнця... і показав мені велике місто, святий Єрусалим” (Об’явлення 21:9-10). Церква є то, що в Слові називається нареченою і жінкою Господа; нареченою до поєднання, а жінкою після поєднання.

7 Що стосується, зокрема, вчення, яке викладено далі, то і воно походить з неба, бо взято з духовного змісту Слова; а духовний зміст Слова є теж саме, що вчення, яке на небі, бо на небі так як і на землі, є Церква, тому що там є Слово і вчення із Слова; є храми, в яких проголошуються проповіді, бо там існують уряди церковні і громадянські; словом, між тим, що на небі, і тим, що на землі, немає іншої різниці, як та, що на небі все знаходиться в стані більш досконалому, тому що там все духовне, а духовне непомірно перевершує досконалість природного. Що на небі існують подібні предмети, видно всюди в праці „ Про небеса і пекло”, особливо в статтях про правління на небі і тамтешньому богослужінні. З цього можна заключити, що розуміється під „святим місто Єрусалимом, новим”, побаченим що сходить від Бога з неба. Тепер приступаю до самого вчення, призначеного для Нової Церкви і яке, будучи мені відкрито з неба, називається небесним вченням. Викладення його – складає мету цієї праці.

Передмова до вчення

8 Що кінець Церкви наступає тоді, коли немає більше віри, тому що немає більше благолюбовства, показано в праці „Про Страшний Суд і розвалений Вавілон”. Так як в даний час Церкви в християнському світі відрізняються одна від другої лише тим, що належить вірі, тоді як віри немає там, де немає благолюбовства, то я маю намір перед самим вченням дещо сказати про вчення про благолюбовство у давніх. Під „ Церквами в християнському світі” розуміється Реформаторська або Євангельська Церква, а не Церква папістів, тому що в останніх немає Християнської Церкви, бо Церква знаходиться там, де визнають Господа і читають Слово; в папістів цього немає. Вони замість Господа визнають себе, забороняють народу читати Слово і розпорядження Папи ставлять нарівні з Словом і навіть вище.

9 Вчення про благолюбовство , яке є вчення про життя, було суттєвим вченням в Давніх Церквах (про них говориться в „Небесних Тайнах”). Це вчення зв’язувало все в Церкві таким чином, що із багатьох утворювалась одна, бо зарахованими до Церкви признавалися всі ті, які жили в добрі благолюбовства і називалися їх братами , як би вони при тому не відрізнялися в істинах, які називаються сьогодні істинами віри. В них один наставляв

другого, і настанова вважалася однією із справ благолюбовства. Також вони не ображались. якщо один не сприймав думки другого, бо знали, що кожен сприймає істину настільки, наскільки він знаходиться в добрі. Так як Давні Церкви були такими, то і люди, які утворювали їх, були внутрішніми, а так як вони були внутрішніми, то були і мудрими, бо ті що знаходяться в добрі любові і благолюбовства в відношенні до внутрішнього людини, знаходяться на небі і по внутрішній людині в ангельській общині, яка знаходиться в подібному ж добрі. Звідси походило підняття їх духу до внутрішнього, і отже, походила їх мудрість, бо мудрість нізвідкіля більше походити не може, як з неба, тобто через небо від Господа; мудрість же знаходиться на небі, тому що там всі знаходяться в добрі. Мудрість заключається в баченні істини із світла істини, а світло істини є світло, яке знаходиться на небі. Але з перебігом часу давня мудрість стала убувати, бо наскільки рід людський віддалявся від добра любові до Господа і до ближнього, яке називається благолюбовством, настільки він віддалявся від мудрості, бо настільки віддалявся від неба. Звідси відбулося то, що людина із внутрішньої зробилася зовнішньою, при тому поступово. Коли ж людина стала зовнішньою, то стала і світською, і матеріальною; коли ж людина така, то вона мало піклується про предмети, які належать небу, тому що вона повністю оволодіває насолодами земних пристрастей і разом з ними злом, які ці пристрасті роблять його приємним. Тоді все, що вона чує про життя після смерті, про небо і пекло, словом все, що вона чує про духовне, знаходиться як би поза нею, а не в ній чому, отже, слід було би бути. Звідси сталося також і то, що вчення про благолюбовством, яке так цінили давні, сьогодні повністю втрачено, бо хто тепер знає, що таке благолюбовство в дійсному розумінні, тоді як це вчення навчає не тільки тому, а ще незліченній кількості інших предметів, з яких сьогодні невідома і тисячна доля. Все Священне Письмо є не що інше, як вчення любові і благолюбовства, чому також вчить і Господь, кажучи:” Полюби Господа Бога свого всім серцем твоїм, і всією душею твоєю, і всім розумінням твоїм. Це є перша і найбільша заповідь; друга ж подібна їй: полюби ближнього твого, як самого себе; на тих двох заповідях стверджується весь закон і пророки” (Матвія 27:37-40). Закон і пророки є Слово, як в загальному, так і в частковостях.

Про добро і істину

11. У всьому всесвіті ті, що знаходяться в згоді з Божественним порядком, відносяться до добра і істини. Немає нічого ні на небі, ні в світі, що не відносилось би до них; причина тому та, що як добро так і істина, походять від Божественного, яке основа всьому.

12. Звідси виходить, що немає нічого важливішого для людини, як знати, що є добро і істина, а також яким чином одне впливає на друге і одне зв'язується з другим.

Більше ж всього це необхідно людині Церкви, тому що, як все що належить небу відноситься до добра і істини, так і все що належить Церкві, бо добро і істина неба є також добром і істиною Церкви; тому спочатку буде розглянуто добро і істина.

13 Згідно з Божественним порядком добро і істина повинні бути зв'язані, а не розділені, притому так, щоб вони були одне, а не два, бо вони виходять зв'язаними з Божественного і зв'язаними перебувають на небі, а тому повинні бути зв'язаними і в Церкві. Зв'язок добра і істини називається на небі небесним подружжям. бо в цьому подружжі перебувають всі, хто знаходиться на небі. Звідси виходить, що в Слові небо зрівнюється з подружжям і що Господь називається нареченим і чоловіком, а небо – нареченою і жінкою, таким же чином і Церква. Небо і Церква називаються так тому, що ті, що знаходяться в них сприймають Божественне добро в істинах.

14 Все розуміння і вся мудрість ангелів походять з цього подружжя, і ніщо ж –ні з добра, окремого від істини, ні від істини, відділеної від добра. Те ж саме відноситься до людей, які належать до Церкви.

15 Так як зв'язок добра і істини є подоба подружжя, то ясно, що добро любить істину, і навпаки, істина любить добро, і одно бажає зв'язку з другим. Людина Церкви, яка не має такої любові і такого бажання, не знаходиться в небесному подружжі, а тому ще не має в собі Церкви, бо зв'язок добра і істини утворює Церкву.

16 Добро буває багатьох родів; в загальному існує духовне добро і природне добро; і то, і друге зв'язані в істинно- моральному добрі. Яке добро, така і істина, що належить добру, і є форма добра.

17 Відношення, існуючі між добром і істиною, існують із протилежності між злом і неправдою, а саме, як у всесвіті все, що відповідає Божественному Порядку відноситься до добра і істини, так все протилежне Божественному Порядку відноситься до зла і неправди. Так же як добро любить бути пов'язаним з істиною, так і зло любить бути пов'язаним з неправдою, і навпаки. А також, як всяке розуміння і мудрість народжуються від зв'язку істини і добра, так і всяка безумність і нерозсудливість – від зв'язку зла і неправди, зв'язок зла і неправди називається пекельним подружжям.

18 З того, що зло і неправда протилежні добру і істині, виходить, що істина не може бути зв'язана з злом, а добро – з неправдою, що походить від зла. Якщо істина приєднується до зла, то вона більше не істина, а неправда, тому що перекручена; і якщо добро приєднується до неправди, що походить від зла, воно більше не добро, а зло, тому що опоганене; але, неправда, яка походить не від зла, може бути зв'язана з добром.

19 Хто по переконанню і по життю знаходиться в злі і з нього в неправді, той не може знати, що є добро і істина, тому він вважає своє зло за добро, а з цього вважає свою неправду за істину. Всякий, хто знаходиться по переконанню і по життю в добрі, а із нього в істині, може знати, що таке зло і неправда. Причина цьому та, що все добро і його істина, по суті своїй, небесні, а то, що в них і не небесне, все ж небесного походження; тоді як все зло і його неправда по суті своїй пекельні, а що по суті своїй і не пекельне, все ж походить із нього. Все небесне знаходиться в світлі, а все пекельне – в темноті.

Про волю і розум

28. В людини є дві здібності, які утворюють його життя: одна називається Волею, а друга – Розумом. Вони між собою різні, але так створені, що утворюють одне; коли ж вони одне, то називаються розумом (mens), тому вони є Розумом людини, і в них все життя її.

29. Як у всьому всесвіті все, що відповідає Божественному порядку, відноситься до добра і істини, так і все в людини відноситься до волі і розуму, тому що добро в людини належить його волі, а істина його розуму, бо ці дві здібності, або два життя людини, є приймачі (receptacula) і носії (subjecta) їх. Воля є приймач і носій всього доброго, а розум –приймач і носій всього істинного. Добро і істина не знаходяться в людині ні в чому іншому, а так як вони в людині ні в чому іншому не знаходяться, то і любов і віра не знаходяться ні в чому іншому; на тій же підставі любов належить добру, а добро— любові; віра ж – істині, а не істина вірі.

30. З огляду на те, що все у всесвіті відноситься до добра і до істини, і все що належить Церкві відноситься до добра любові і істині віри, і людина являється людиною завдяки двом тим здібностям, то і в цьому вченні буде сказано про них, бо інакше людина не може скласти про них ясного розуміння і обґрунтувати свою думку.

31. Воля і розум утворюють також дух (spiritus) людини, тому що в них її мудрість і розуміння, і в загальному її життя; тіло ж -- тільки слухняне знаряддя.
32. Нічого немає важливішого, як знати, яким чином воля і розум утворюють одно. Вони утворюють одно, як добро і істина утворюють одно, бо існує таке ж подружжя між волею і розумом, яке існує між добром і істиною. Якого роду це подружжя можна встановити з того, що сказано вище про добро і істину; тобто, що як добро є само буття ((Esse) речі, а істина – її існування (Existere) з нього, так і воля у людини є саме буття життя її, а розум – її існування з нього, бо добро, яке належить волі, утворюється в розумі і в ньому стає видимим.
33. Ті, хто знаходяться в добрі і істині, мають волю і розум; ті ж, які знаходяться в злі і неправді, не мають ні волі, ні розуму, а замість волі мають бажання (cupido), а замість розуму – знання (sciencia). Так як істинно людська воля є приймач добра, а розум – приймач істини, то воля не може бути віднесена до зла, а розум – до неправди, бо вони один другому протилежні, протилежне одне другого розвалює. З цього виходить, що людина, яка знаходиться в злі, а із нього -- в неправді, не може бути названа ні розсудливою, ні мудрою ні розумною. В злих внутрішнє розуму, де переважно знаходяться воля і розум, закрито. Люди вважають, що злі також мають волю і розум, тому що вони говорять, що вони хочуть і розуміють, але їх хотіння є тільки пожадливість, а їх розуміння – тільки знання.

Про внутрішню і зовнішню людину

36. Людина так створена, що вона одночасно знаходиться в світі духовному і в світі природному. Духовний світ – той, де ангели, а природний світ – той, де люди. Так як людина створена таким чином, то її дано внутрішнє і зовнішнє: внутрішнє, щоб через нього знаходитися в світі духовному, зовнішнє, щоб через нього знаходитися в світі природному. Внутрішнє його є то, що називається внутрішньою людиною, а зовнішнє— що називається зовнішньою людиною.
37. У кожній людини є внутрішнє і зовнішнє, але по різному у добрих і злих. У добрих внутрішнє знаходиться на небі і в світлі його, а зовнішнє в світі і в світлі його. Останнє світло осягається в них світлом неба, і таким чином, внутрішнє і зовнішнє у них діють як одно, подібно тому, як причина діюча і дія, або як попереднє і послідує. У злих же, як внутрішнє, так і зовнішнє знаходяться в світі і в його світлі, тому вони нічого не бачать із світла неба, а тільки із світла світу, яке вони називають світлом природи. Тому небесне для них знаходиться в тумані, а то, що належить світу—в світлі. Із цього видно, що у добрих є внутрішня і зовнішня людина, а в злих же не має внутрішньої людини, а тільки одна зовнішня.
38. Внутрішня людина називається духовною людиною, тому що вона знаходиться в світлі неба, світло ж неба – духовне; зовнішня ж людина називається природною людиною, тому що вона знаходиться в світлі світу, світло світу—природне. Людина, внутрішнє якої знаходиться в світлі неба, а зовнішнє – в світлі світу, є духовна людина по відношенню до обох, тоді як людина, внутрішнє якої не знаходиться в світлі неба, а в світлі світу, в якому знаходиться і її зовнішнє, є людина природна по відношенню до обох. Духовна людина називається в Слові живою, природна ж людина – мертвою.
39. Людина, внутрішнє якої знаходиться в світлі неба, а зовнішнє в світлі світу, одночасно думає і духовно, і природно притому тоді її духовна думка втікає в природну і в ній стає зрозумілою. Людина ж, внутрішнє якої разом з зовнішнім знаходиться в світлі світу, думає не духовно, а природно, бо вона думає з таких предметів, які знаходяться в природі світу і які всі натуральні. Духовно думати значить: думати про предмети по їх суті, бачити

істину із світла істини і розуміти добро із любові до добра; також бачити якість предметів і розуміти дію їх відокремлено від матерії; природно ж думати значить: бачити і розуміти ті предмети сукупно з матерією, тобто, порівняно грубо і темно.

40. Духовна внутрішня людина, розглянута по своїй суті, є ангел неба, а отже, доки живе в тілі, знаходиться в общині ангелів. чого вона, однак, не знає, і по відокремленню від тіла переселяється до них. Повністю природна внутрішня людина, розглянута по своїй суті, є дух, а не ангел, а отже, доки живе в тілі, знаходиться в общині духів, але не тих які в пеклі, до яких по відокремленню від тіла вона і переселяється.
41. Внутрішнє в тих, які духовні, дійсно піднято до неба, бо вони переважно споглядають на нього. Внутрішнє, що належить духу, в тих які майже природні, дійсно звернуто до світу, тому що вони переважно на нього споглядають. Внутрішнє Духа кожного звернуто до того, що він більше всього любить, також зовнішнє його душі звернуто до того, що вона більше всього любить, також зовнішнє його душі повернуто в ту ж сторону, в яку повернуто внутрішнє.
42. Ті, що мають тільки загальну уяву про внутрішню і зовнішню людину, вважають, що внутрішня людина є та, яка думає і хоче, а зовнішня—та, яка говорить і робить, тому що думання і хотіння—внутрішнє, а говоріння і роблення—зовнішні. Але необхідно знати, що коли людина розумно думає і мудро хоче, тоді вона думає і хоче із духовного внутрішнього; коли ж людина не розумно думає і не мудро хоче, то вона думає і хоче із природного внутрішнього. Отже, коли людина добре думає про Господа і про те, що належить Йому, і добре про ближнього, і про те, що належить ближньому, і бажає їм добра, тоді вона думає і хоче із духовного внутрішнього, тому що тоді вона думає із віри істини і із любові добра, і так – із неба. Коли ж людина погано про них думає і їм бажає зла, тоді вона думає і хоче із природного внутрішнього, тому що думає і хоче із неправди і із любові зла, таким чином – із пекла. Словом наскільки людина знаходиться в любові до Господа і до ближнього, настільки вона знаходиться в духовному внутрішньому і із нього думає, і хоче, а також із нього говорить і робить; але наскільки людина знаходиться в самолюбстві і в любові до світу, настільки вона знаходиться в природному внутрішньому і із нього думає, а також із нього говорить і робить.
43. Господом передбачено і влаштовано так, що наскільки людина по - небесному думає і хоче, настільки відкривається і утворюється в ній внутрішня людина. Це відкриття поширюється на небо навіть до Господа, утворення ж відбувається згідно тому, що належить небу. Навпаки, наскільки людина думає і хоче не із неба, а із світу, настільки закривається її духовна внутрішня людина, а зовнішня відкривається; відкриття це відбувається по напрямку до світу; утворення ж – згідно тому, що належить світу.
44. Ті, в яких духовна внутрішня людина відкрита і повернена до неба і Господа, знаходиться в світлі неба і осяянні від Господа, а тому в розумінні і мудрості; вони бачать істину, тому що вона істина, і пізнають добро, тому що воно добро; ті ж . в яких духовна внутрішня людина закрита, не знають, що існує внутрішня людина. а ще менше, яка вона; також вони не бачать, що є Божественне і життя після смерті, і так, не вірять тому, що належить небу і Церкві. Так як вони знаходяться тільки в світлі світу і в осяянні із нього, то і вірять в природу, як в Божественне, бачать неправду. як істину і сприймають зло, як добро.
45. Чуттєвою людиною називається та, внутрішнє якої до того зовнішнє, що вона нічому іншому не вірить, як тільки тому, що може бачити очами і відчувати руками. Вона природна людина на самій низькій ступені і знаходиться під впливом почуттів в відношенні до всього. що належить вірі Церкви.
46. Внутрішнє і зовнішнє, про які була мова, є внутрішнє і зовнішнє духу людини; тіло ж є тільки додаткове зовнішнє, всередині якого вони існують, бо тіло від себе нічого не робить, а діє із свого Духа, що в ньому знаходиться. Необхідно знати, що дух людини після від'єднання від тіла, так само як і до того. думає і хоче. а також говорить і робить; думання і хотіння є його внутрішнє, а говоріння і діяння – його зовнішнє.

Про любов взагалі

54. Сутністю життя людини є її любов, і яка любов таке життя і навіть вся людина. Пануюча любов або керуюча любов є то, що утворює людину. Пануюча або керуюча любов є то, що утворює образ людини. Ця любов має в себе в підпорядкуванні багато інших родів любові, які являються похідними. Вони проявляються в інших видах, але все ж кожна з них знаходиться в пануючій любові і разом з нею утворює одно царство. Пануюча любов є як би цар і голова їх; вона керує ними і через них, як через проміжні цілі, так і просто, поглядаючи і прямуючи до своєї кінцевої мети, яка є найпершою і останньою метою всього. Приналежне пануючій любові є то, що любимо більше всього.
55. Що людина більше всього любить, то безперервно присутнє в її думках, а також в її волі і утворює саму суть її життя. Так, наприклад: хто більше всього любить багатства, складені в грошах, або в маєтках, той безперервно звертається душою до того, яким би чином придбати собі їх; внутрішньо тішиться, коли придбає, і внутрішньо страждає, коли втрачає їх, бо серце його знаходиться в них. Хто ж більше всього любить самого себе, той у всіх обставинах згадує про себе, про себе думає, про себе говорить, заради себе діє, бо життя його є життя заради себе.
56. Людина має кінцевою метою то, що вона більше всього любить, вона дивиться на то в загальному і в деталях. Воно в волі її подібно основній течії ріки, яка тягне і несе її навіть тоді, коли вона займається чим не будь іншим, бо воно є то, що оживляє її. Єдино це людина шукає і бачить в іншому, і згідно цьому вона керує або поступає з ним.
57. Людина повністю така, яке пануюче в її житті; через це вона відрізняється від інших і згідно цьому утворюється її небо, якщо вона добра, і її пекло, якщо вона зла. Вона є воля її, її власне (prorrium) і її природа, бо воно є само буття (esse) її життя. Воно не може змінитися і після смерті, тому що воно є сама людина.
58. Вся насолода, щастя і блаженство кожного витікають із його пануючої любові і згідні з нею, бо людина називає приємним те, що вона любить, тому що вона це відчуває; а то, про що вона тільки думає, а не любить, хоч і може називати приємним, все ж не є насолодою її життя. Насолода любові для людини – добро, а неприємне – зло.
59. Є два роди любові, із яких, як із своїх джерел витікає все добре і істинне; є також два роди любові, із яких витікає все зло і неправдиве. Два роди любові, з яких витікає все добре і істинне, є любов до Господа і любов до ближнього; а два роди любові, з яких витікає все зло і неправда, є любов до себе і любов до світу. Останні два роди любові повністю протилежні першим двом.
60. Два роди любові з яких витікає все добре і істинне, і які, як сказано, є любов до Господа і любов до ближнього, створюють в людини небо і так як вони створюють в людини небо, то створюють в ній також і Церкву. Два роди любові із яких в неї виходить все зло і неправдиве, і які, як сказано, є любов до себе і любов до світу, утворюють пекло в людині, тому вони також панують в пеклі.
61. Два роди любові, із яких витікає все добре і істинне і які, як сказано, є любов до неба, відкривають і утворюють духовну внутрішню людину, тому що вони в ній перебувають; два ж роди любові, із яких витікає все зло і неправдиве, закривають і розвалюють духовну внутрішню людину, коли вони панують, і роблять людину природною і чуттєвою по мірі і якості їх панування.

Про самолюбство і любов до світу

65. Самолюбство є бажання блага одному собі і нікому іншому, крім самого себе: ні навіть Церкві, ні батьківщині, ні якій - небудь людській спільноті, ні співгромадянину; якщо ж людина і благо творить їм, то єдино заради свого доброго імені, честі і слави; і якщо вона не бачить цього в творимому добрі, то говорить в своєму серці: що принесе воно мені? для чого воно? і що мені від нього? і таким чином, відкидає його. З цього ясно, що той, хто знаходиться в самолюбстві, не любить Церкви, ні батьківщини, ні спільноти, ні співгромадянина, ні чого- небудь доброго, а одного себе.
66. Людина знаходиться в самолюбстві тоді, коли вона в тому, що думає або робить, не дивиться на ближнього, а тому і на суспільство, і ще менше на Господа, а дивиться тільки на самого себе і своїх, отже, тоді, коли вона що - небудь робить, то робить тільки для самого себе і своїх; якщо ж вона і робить що-небудь для суспільства і ближнього, то тільки заради видимості.
67. Сказано для самого себе і своїх, тому що хто любить себе, той любить і своїх. тобто, в особливості, своїх дітей і внуків, і взагалі всіх, хто складає з ним одно і яких він називає своїми. Любити тих і других значить також любити самого себе, бо він бачить їх якби в самому собі, а себе в них. Серед тих, яких він називає своїми, знаходяться також і всі ті, які його хвалять, уважають і шанують.
68. Той знаходиться в самолюбстві, хто при порівнянні з собою нехтує ближнім, вважає його своїм недругом, якщо він йому не сприяє, не уважає і не шанує його. Ще більше в самолюбстві перебуває той, хто заради цього ненавидить і переслідує ближнього і ще більше, хто горить помстою проти ближнього і бажає йому загибелі. Такі, на кінець, відчують задоволення в жорстокості.
69. Із порівняння з небесною любов'ю можна бачити, яке самолюбство. Небесна любов є любов до корисного (usus) заради корисного або до добра заради добра, яке людина чинить Церкві, батьківщині, громадянському суспільству і співгромадянину; хто ж любить їх лише заради самого себе, той не інакше їх любить, як своїх слуг, тому що вони служать йому. Із цього виходить, що той, хто знаходиться в самолюбстві, хоче, щоб Церква, батьківщина, громадянське суспільство і співгромадяни йому служили, а не він їм. Він ставить себе вище їх, а їх нижче себе.
70. Далше, наскільки людина знаходиться в небесній любові, яка є любов до корисного і благого, і в відчутті небесної насолоди при наданні її іншим, настільки вона ведеться Господом, бо тією любов'ю є та, в якій він Сам перебуває і яка від Нього витікає. Наскільки ж хто – небудь знаходиться в самолюбстві, настільки він ведеться самим собою, а оскільки він ведеться сам собою, настільки – своїм власним; власне ж людини – ніщо інше, як зло, бо зло є її спадщина і виражається в тому, щоб любити себе більше Бога, а світ більше неба.
71. Самолюбство таке, що наскільки ослабляється над ним уздечка, тобто, знімаються зовнішні віжки, які є страх закону і його покарання, і страх позбутися доброго імені, честі, доходу, посади і життя, настільки воно рветься до панування не тільки над всім земним світом, а також і над небом, і Самим Божественним, бо немає йому ніяких границь або кінця. Це скрито в кожній людині, яка знаходиться в самолюбстві, хоч і не відкрито перед світом, де вищезгадані віжки її утримують. Така людина, зустрічаючи неможливе на своєму шляху, зупиняється до тих пір, поки воно не стає можливим, тому людина, яка знаходиться в такій любові, не знає, що в ній скривається таке неймовірне і необмежене жадання. А що це дійсно так, кожен може бачити на правителях і царях, для яких подібні віжки і неможливості не існують і які намагаються і підкоряють області і царства, наскільки це їм вдається, домагаючись необмеженої влади і слави; і ще більше на тих, які поширюючи своє панування на небо, переносять всю Божественну владу Господа на самого себе і безперервно бажають більшого.

72. Є два роди панування: один із любові до ближнього, а другий із самолюбства. Ці два панування в суті своїй повністю протилежні один другому, хто панує із любові до ближнього, той бажає всім добра і нічого не любить в такій степені, як приносити користь і так служити іншим (служіння іншим є благо творіння і принесення користі іншим по добрій волі); це -- його любов і насолода його серця. І чим більше така людина підвищується в пошані, тим більше вона цьому тішиться, але ж, не заради самої пошани, а заради користі, яку вона тоді в змозі приносити в більшій мірі і вищій степені. Таке панування знаходиться на небі. Хто ж панує із самолюбства, той нікому ніякого добра не бажає, як тільки собі і своїм. Користь, яка ним приноситься має за мету тільки особисту честь і славу, які створюють єдиний предмет його дії. Він служить іншим для того тільки, щоби йому служили і поважали його, і щоб самому панувати. Він домагається почетомей не заради добра, яке може дати іншим, а для того тільки, щоб бути в підвищенні і славі, тобто, в насолоді свого серця.
73. Любов до панування перебуває в кожній людині і після її життя в цьому світі. Тим, які панували тут із любові до ближнього, довіряється панування і на небесах, але тоді панують не вони, а панує користь і добро, які вони люблять; коли ж користь і добро панують, то панує Сам Господь. Ті ж які в світі панували із самолюбства, після життя в цьому світі знаходяться в пеклі і стають там низькими рабами.
74. Із цього стає зрозумілим, хто знаходиться в самолюбстві. Все одно яким люди здаються в зовнішньому, гордими чи покірними, бо властивості їх містяться в внутрішній людині, а внутрішня людина у більшості людей скрита; зовнішня ж навчена лицемірно показувати любов до суспільного блага і до ближнього, отже, протилежне своїй внутрішній схильності. Це ними робиться також заради себе; бо вони знають, що любов до суспільного блага внутрішньо всім подобається, і що наскільки вони згідно їй діють, настільки бувають любимі і поважані. Що ця любов всім подобається. походить від того, що в неї втікає небо.
75. Зло в тих, що в самолюбстві в загальному полягає в зневазі до інших, в заздрості і ворожості до тих, які до них не доброзичливі і витікаючих з них ненависті, помсти, хитрості, підступності, немилосердя і жорстокості. Де таке зло, там і зневага до Божественного і Божественних предметів, які є істинне і добре Церкви; якщо їх і поважають, то лиш одними устами, а не серцем. Так як таке зло походить із такої любові, то із неї ж походить і відповідна йому неправда, бо із зла витікає неправда.
76. Любов же до світу є бажання оволодіти майном інших якими би то не було засобами і прив'язаність серця до багатства, попушення світу відволікати і відводити себе від духовної любові, яка є любов до ближнього, і таким чином, відводити себе від неба. В любові до світу знаходяться ті, які бажають різними способами присвоїти собі майно других, особливо ж через хитрість і підступність, ні в що не ставлячи благо ближнього. Ті, що знаходяться в тій любові жадають майна других, і наскільки вони, шукаючи свою користь, не бояться переслідування законів і втрати власної честі, настільки відбирають і навіть грабують.
77. Все ж любов до світу не в такій степені протилежна любові небесній, як самолюбство, бо в ній не скривається таке велике зло. Ця любов багатогранна: є любов до багатства заради досягнення насолод в світі; любов до багатства заради самого багатства, така любов у скупих і так далше. Ціль, заради якої бажають багатства, називається корисністю. І ціль або корисність, є то, звідки любов отримує свою якість, бо любов така, яка ціль заради якої діють; все інше служить їй тільки засобом.
78. Одним словом, самолюбство і любов до світу повністю протилежні любові до Господа і ближнього, тому самолюбство, і любов до світу є пекельна любов; вона панує в пеклі і утворює пекло в людині. Любов же до Господа і любов до ближнього є любов небесна; вона панує на небі і утворює небо в людині.
79. Із всього сказаного ясно, що знаходиться в обох родах любові, а також, що з них витікає все зло, бо зло, перераховане в №75, є зло загальне, інше ж, яке не перераховане,

будучи злом окремих, походить і витікає з першого. Із цього видно, що людина, народжуючись в тій і другій любові, народжується в злі всякого роду.

80. Для того, щоб людина могла знати, що є зло, вона повинна знати його походження. Поки вона цього не знає, вона не може знати і того, що є добро; таким чином, не може знати і того, яка вона сама. От чому тут ішла мова про ці два джерела зла.

Про любов до ближнього або про благолюбність

84. Найперше слід сказати, хто є ближній, тому що він є той, хто повинен бути любимим кому необхідно чинити благолюбність. Якщо людина не знає, хто є ближній, то може чинити благолюбство однаковим чином без розбору, як злим, так і добрим, і тоді благолюбство не є вже благолюбство, бо злі, завдяки наданим їм благодіянням, роблять ближньому зло, тоді як добрі роблять добро.
85. В даний час, на думку всіх, будь-яка людина в однаковій степені ближня, внаслідок чого необхідно благодіяти всякому, хто тільки потребує допомоги; але, мудрості християнській необхідно старанно визначати, яке життя людини і згідно його життя надавати їй благолюбство. Людина Внутрішньої Церкви робить це з розбором, а тому з розумінням; людина ж Зовнішньої Церкви, не будучи в стані розрізняти, поступає без розбору.
86. Відмінності, існуючі між ближніми, які людина Церкви повинна добре знати, визначаються ступінню добра в кожному. Так як все добро виходить від Господа, то Господь є ближній в найвищому розумінні і степені, і від Нього початок ближнього. Звідси виходить, що наскільки людина має в собі Господа, настільки вона ближня, а так як ніхто однаковим чином не має в собі Господа, тобто добра, яке від Нього витікає, то і ближнім ніхто не буває однаковим чином. Дійсно, всі на Небі і всі добрі на землі відрізняються в добрі. Ніколи в двох людей не буває цілком однакового добра; воно повинно бути різним, щоб кожне могло існувати само по собі. Всієї різновидності добра і звідси здійснюваної відмінності ближніх, яка існує відповідно прийняттю в собі Господа, тобто згідно прийняттю від Нього добра, ніяка людина, ні навіть ангел знати не може. Вони можуть мати лише загальне поняття, тобто поняття про роди і види їх. Та і Господь більшого від людини Церкви не вимагає, як тільки того, щоб вона жила згідно тому, що вона знає.
87. Так як добро в кожній людині різне, то з цього виходить, що якість добра визначає в якій степені і в якому відношенні друга людина є ближній. Що це так, ясно видно із притчі Господа про людину, яка попалася розбійникам, і мимо якої, напівмертвої пройшов священник а також Левит, тоді як самарянин перев'язав його рани полив на них елей і вино, посадив його на свого осла, привіз до готелю і розпорядився, щоб взяли його під опіку. Так як цей самарянин зробив йому добро, що виходить із благолюбства, то він і називається ближнім (*Лука 10:29-30*). Звідси ясно, що всі що знаходяться в добрі є ближні, а елей і вино, які самарянин полив на рани, означають добро і істину.
88. Із сказаного видно, що у в всеохоплюючому розумінні добро є ближній, тому що людина є ближній по якості добра, яке в неї знаходиться від Господа. Так як добро є ближній, то і любов є ближній, бо все добро належить любові, отже кожна людина є ближній згідно любові, яка в неї від Господа.
89. Що любов утворює ближнього, і що кожен є ближній згідно якості його любові, ясно видно на прикладі тих, які знаходяться в самолюбстві. Вони признають ближніми тих, які їх найбільше люблять, тобто оскільки вони їм належать, їх вони обнімають, ласкають, благодіють їм і називають своїми братами, і так як вони злі, то і називають їх своїми ближніми переважно перед другими; інших же вважають за своїх ближніх настільки,

- наскільки вони їх люблять, тобто, згідно якості і степені їх любові. Такі люди початок ближнього проводять від самих себе, тому що любов утворює і визначає її. Ті ж які не люблять себе більше других, які є всі, що належать Царству Божому, проводять початок ближнього від Того, кого слід більше всього любити, тобто від Господа. а ближнім вважають кожну людину по якості її любові до Господа і від Господа. Із цього видно, звідки людина Церкви повинна визначати початок ближнього, і що кожен є ближній згідно тому добру, яке знаходиться в ньому від Господа, отже само добро є ближній.
90. Що це так, Господь вчить у Матвія, кажучи тим, які були в добрі: „Що вони дали Йому їсти, напоїли Його, прийняли Його, оділи Його, відвідали Його і в темницю прийшли до Нього”, і потім: „що, так як вони зробили це одному із братів Його менших, то зробили Йому”. В тих шести родах добра, розуміючи їх в духовному змісті, заключаються всі роди ближнього. Звідси також виявляється, що люблячи добро, людина любить Господа, бо Господь є Той, від якого добро витікає, який в добрі і є добро.
91. Але не тільки окремих чоловік є ближній, а також і люди в сукупності. Так, наприклад, більші або менші общини, батьківщина, Церква, Царство Господнє і більше всього сам Господь. Вони є ближній, і їм необхідно робити добро із любові. Вони є також висхідні ступені ближнього, тому що суспільство багатьох людей є в вищій степені ближній, ніж один чоловік; в більше високій степені – вітчизна; в ще більш високій – Церква; в ще більшій—Царство Господнє; і в найвищій – Господь. Ці висхідні ступені подібні щаблям драбини, на вершині якої знаходиться Господь.
92. Суспільство є в більшій степені ближній, ніж окрема людина, тому що воно складається із багатьох. Йому необхідно чинити благо точно так, як окремих людині, а саме, згідно якості добра, що в нього знаходиться, тому зовсім інакше суспільству, яке складається із чесних людей, ніж суспільству безчесних. Суспільство любимо тоді, коли люди піклуються про його благо із любові до добра.
93. Вітчизна є ближній в більш високій степені, ніж суспільство, тому що вона подібна матері, бо в вітчизні людина народжується, вона його ростить і охороняє від образ. Вітчизні належить чинити добро із любові згідно його потребам, які перше всього відносяться до прогонування його і до громадянського і духовного життя тих, які в ньому знаходяться. Хто любить вітчизну і чинить її добро із доброзичливості, той в майбутньому житті любить Царство Боже, бо там Царство Господнє – його вітчизна, а хто любить Царство Господнє, той любить Господа, тому що Господь є все у всьому Його Царстві.
94. Церква є ближній в ще більш високій степені, ніж людина, бо хто піклується про Церкву, той піклується про душі і вічне життя людей, які знаходяться в вітчизні. Тому, хто піклується про Церкву із любові, той любить ближнього в вищій степені, бо він другим бажає і хоче неба і блаженства життя в вічності.
95. Царство Господнє є ближній ще в більшій степені, бо Царство Господнє складається із всіх, які знаходяться в добрі, як на землі, так і на небесах. Таким чином, Царство Господнє є добро в його різновидності сукупно взяте. Коли воно любимо, то любимий кожен, хто знаходиться в добрі.
96. Такі ступені ближнього, і по тих степенях піднімається любов у тих, котрі знаходяться в любові до ближнього. Але ті ступені є ступені в порядку послідовному, в якому перше, або вище, переважає послідовне, або нижче. Так як Господь знаходиться на вищій степені, і на Нього необхідно дивитись на кожній ступені, як на ціль, до якої всі прагнемо, то Його необхідно любити більше всіх і всього. Із цього тепер ясно, яким чином любов до Господа поєднується з любов'ю до ближнього.
97. Звичайно говорять, що кожна людина є ближній самому собі, тобто що кожен перш за все піклується про себе. Вчення благолюбства навчає, яким чином необхідно це розуміти. Кожен повинен піклуватися про те, щоб мати все необхідне для життя, тобто: їжу, одягу, житло і інші необхідні предмети громадянського життя, в якому вони знаходяться, притім не тільки для себе одного, а також і для своїх і не тільки для теперішнього часу, а також і

для майбутнього, бо якщо хтось не забезпечує себе необхідним для життя, той не в стані чинити благолюбство, тому що сам має у всьому недостаток.

98. Але яким чином кожен повинен бути сам собі ближнім, можна бачити із слідуючого прикладу: кожен повинен піклуватися про їжу і одягу для свого тіла; це повинно бути першим, але для того, щоб здоровий дух перебував в здоровому тілі; кожен повинен дбати про діставання їжі своєму духу, тобто того, що належить розумінню і мудрості, для того щоб через це бути в змозі служити співгромадянам, суспільству, вітчизні і Церкві, таким чином, самому Господу. Хто так поступає, той піклується про своє вічне благо. Із цього зрозуміло, що першим є то, що утворює ціль, заради якої здійснюється поступок, бо до неї відноситься все. Тут, як при будівництві будинку: спочатку кладеться фундамент, фундамент призначається для будинку, будинок – для життя. Хто вважає себе ближнім на першому місці, той подібний тому, хто рахує ціллю фундамент, а не дім і проживання, тоді як проживання є сама перша і остання ціль, а дім з фундаментом—тільки засіб для досягнення цілі.
99. Ціль пояснює, яким чином кожен буває ближнім самому собі і перш за все повинен піклуватися про самого себе. Якщо метою його є то, щоб стати багатшим від інших, єдино заради багатства або заради насолоди, або для того щоб відрізнитися від інших і тому подібного, то мета ця не розумна, і він не любить ближнього, а любить самого себе. Якщо ж його мета в стяганні собі майна для того, щоб бути в змозі помагати співвітчизникам, суспільству, вітчизні і Церкві; таким же чином в пошуках собі посади для тієї ж цілі, то він любить ближнього. Мета, заради якої він діє, творить людину, бо та мета – його любов, тому що перша і остання мета для кожного є то, що він більше всього любить. Все це сказано про ближнього; тепер піде мова про любов до нього, або про благолюбність (*de charitate*)
100. Багато хто думає, що любов до ближнього заключається в даванні бідним, допомоги потребуючим і роблені добра кожному; благолюбність, все-таки, є благородне діяння, що має метою добро. Хто надає допомогу якому – небудь бідному або потребуючому злодію, той через це робить зло ближньому, бо, надаючи допомогу йому, він стверджує його в злі і дає йому можливість робити зло іншим. Інакше поступає той, хто підтримує добрих.
101. Але благолюбність поширюється значно дальше, ніж на бідних і потребуючих, бо благолюбність є правосуддя у всякому ділі і виконання свого обов'язку у всякому знанні. Таким чином, якщо суддя справедливо судить заради справедливості, він чинить благолюбність. Якщо він карає винного і звільняє невинного, він чинить благолюбність, бо, поступаючи таким чином, він піклується про співгромадян і вітчизну. Священик, який вчить істині і веде до добра заради істини і добра, чинить благолюбність. Хто ж робить теж саме заради себе і світу, той не чинить благолюбство, бо не любить ближнього, а тільки самого себе.
102. Теж саме відноситься і до інших людей, чи знаходяться вони на посадах чи ні; до дітей по відношенню до батьків і батьків по відношенню до дітей; до слуг по відношенню до панів і панів по відношенню до слуг; до підлеглих по відношенню до царя і царю--до підлеглих. Хто з них виконує свій обов'язок із любові до обов'язку поступає справедливо із любові до справедливості, той чинить благолюбність.
103. Що це належить любові до ближнього, або благолюбості, відбувається, як вище сказано, тому, що кожна людина є ближній тільки різним чином. Менше чи більше суспільство є ближній в більшій степені, ніж окрема людина; вітчизна є ближній ще в більшій степені; Царство Боже – ще в більшій; а Господь – найвище всіх; і в загальному розумінні, добро, яке виходить від Господа, є ближній; теж саме відноситься до чесності і справедливості. Тому, хто робить що – небудь добре заради добра і поступає чесно і справедливо, той любить ближнього і чинить благолюбність, бо діє із любові до добра, чесності і справедливості, тому із любові до тих, в кому вони знаходяться.

104. Таким чином, благолюбність є внутрішня схильність, із якої людина хоче робити добро, притому без всякої винагороди; діяння його є насолода його життя. В тих, що роблять добро із внутрішньої схильності благолюбність знаходиться у всіх їх думках і словах, волі і діях; можна сказати, що людина і ангел по відношенню до їх внутрішнього, коли добро для них є ближній, являються благолюбністю. Так далеко поширюється благолюбність.
105. Ті, мета яких є самолюбство і любов до світу, ніяким чином не можуть бути в благолюбстві; вони навіть не знають, що таке благолюбність і зовсім не розуміють, що хотіти і робити добро ближньому без очікування винагороди є небо в людині, і що в тій схильності заключається невимовне блаженство, подібне тому, яке відчують ангели неба. Вони думають, що якщо вони позбудуться радості, що витікає із слави, пошани і багатства, то не залишиться вже більше ніякої радості, тоді як небесна радість тоді тільки і починається, і нескінченно перевищує першу.

Про віру

108. Ніхто не може знати, що таке віра в її сутності, якщо не знає, що таке благолюбність; бо де нема благолюбності, там нема і віри; тому що благолюбність утворює одно з вірою так, як добро -- з істиною; бо, що людина любить або що вона вважає для себе дорогоцінним, є для неї добро, а в що вірить, є для неї істина; із цього видно, що існує таке ж поєднання (унію) благолюбності з вірою, яке існує між добром і істиною. Яка ця єдність, видно з того, що було перше сказано про Добро і Істину.
109. Поєднання благолюбності з вірою таке ж, як поєднання волі з розумом в людині, бо це є дві здібності, що приймають добро і істину; воля приймає добро, а розум – істину; таким же чином ці дві здібності приймають благолюбність і віру, тому що добро належить благолюбності, а істина—вірі. Що благолюбність і віра знаходяться в людині і в ньому самому, відомо всім; а так як вони знаходяться в неї і в ній, то ні в чому іншому не знаходяться, як тільки в її волі і розумі, бо все життя людини знаходиться в них. У людини є також пам'ять, але вона утворює тільки комору, де збирається то, що має ввійти в розум і волю. Із цього ясно, що з'єднання благолюбності з вірою таке ж, як з'єднання волі з розумом; яке ж воно можна бачити з того, що перше було сказано про Волю і Розум.
110. Благолюбність з вірою зв'язуються в людині тоді, коли вона хоче то, що знає і розуміє, бо хотіння належить благолюбності, а знання і розуміння – вірі. Віра ж входить в людину і засвоюється нею тоді, коли вона хоче і любить то, що знає і розуміє; до тих пір вона поза нею.
111. Віра не стає вірою в людині, якщо вона не стає духовною; духовною ж вона не стає, якщо не стає предметом любові, а стає вона тоді, коли людина любить жити життям істини і добра, тобто жити згідно тому, що заповідано в Слові.
112. Віра є схильність до істини, що походить із хотіння істини, тому що вона істина, а хотіння істини, тому що вона істинна є саме духовне в людині, бо воно повністю відрізняється від його природного, яке являється в хотінні істини не заради істини, а заради власної слави, доброго імені або користі. Істина, відхилена від такого спонукування, духовна, тому що походить від Божественного; що ж походить від божественного, то духовне і зв'язується з людиною через любов, бо любов є духовний зв'язок.
113. Людина багато може знати, думати і розуміти; але то, що не погоджується з її любов'ю, вона відкидає від себе, коли роздумує, на самоті, тому після життя тіла, коли вона існує лише в душі, вона відкидає все, що не любить, бо тільки то перебуває в душі

людини, що ввійшло в її любов; після смерті людина дивиться на все інше як на стороннє, яке, не будучи належне його любові, викидається з дому. Сказано: „в душі людини”, тому що після смерті людина живе духом.

114. Поняття про добро благолюбства і істину віри можна скласти по аналогії з сонячним світлом і його теплом. Коли світло, що виходить від сонця, з'єднане з теплом, що буває весною і літом, тоді все на поверхні землі проростає і цвіте; коли ж в світлі немає тепла, що буває зимою, тоді все на поверхні землі ціпеніє і вмирає: духовне світло є істина віри, духовне тепло – любов. Із цього можна скласти собі уяву про те, якої якості людина Церкви, коли в ній віра зв'язана з благолюбністю, тоді вона подібна саду і раю; і якої вона якості, коли в ній віра не зв'язана з благолюбністю, тоді вона подібна пустині і землі, покритій снігом
115. Надія і впевненість, які, як говорять, належать вірі і називаються спадаючою вірою. не є духовною надією або впевненістю, а природні, якщо вони належать одній тільки вірі, бо сутність духовної надії або впевненості із добра любові, а не від істини віри, відокремленої від любові. Надія окремої віри – мертва, тому істинної надії не може бути в тих, які ведуть непорядне життя; і сама надія на те, що спасіння отримується заради заслуг Господа перед Його Отцем, незалежно від життя людини, не походить із істини. Всі, які знаходяться в духовній вірі, мають надію, що спасаються Господом, бо вірують, що Господь прийшов в світ, щоб дати життя вічне тим, що вірять і живуть по заповідях, яким Він навчив, і що Він їх відроджує і приготує до неба; і що Він це робить один, без допомоги людини, із чистого милосердя.
116. Вірити в то, чому вчить Слово або вчення Церкви, і не жити згідно тому, здається вірою, і деякі уявляють навіть, що вони спасуться з допомогою такої віри; але, ніхто нею одною спастися не може, бо вона є віра словесна (*fides peruasiva*), про якість якої тепер буде сказано.
117. Віра словесна тоді, коли вірять і люблять Слово і вчення Церкви не заради істини і відповідного її життя, а заради користі, честі і слави вченості. Тому ті, що знаходяться в такій вірі не споглядають на Господа і на небо, а на самих себе і на світ. Ті, що рвуться в світі до великого і бажають багато більше переконані в тому, що то, чому вчить Церква, істинне, ніж ті, які не рвуться до великого і не бажають багато. Причина тому та, що вчення Церкви для них тільки засіб для досягнення їх власних цілей, оскільки люблять засоби і вірять в них. В дійсності ж, наскільки вони знаходяться в вогні самолюбства і любові до світу і із того вогню говорять, проповідують і діють, настільки знаходяться в такій словесності, і тоді вони впевнені в її істинності; коли ж не знаходяться в вогні тих двох родів любові, тоді мало вірують, а в більшості взагалі не вірять. Звідси виходить, що віра словесна є віра вуст, а не серця, а тому сама по собі не є віра.
118. Ті, що знаходяться в вірі словесній не мають ніякого внутрішнього осяяння про істинності і неправди вчення; вони про це і не піклуються, аби їм вірив простий люд; бо в них немає ніякої схильності до істини заради істини; а тому, якщо позбуваються пошани або користі. то відступають від віри, якщо від того не постраждає добре ім'я, бо віра словесна знаходиться не всередині людини а ззовні неї, лише в її пам'яті, з якої вона витягується для навчання. Тому ця віра після смерті щезає зі своїми істинами, бо тоді остається тільки та віра, яка всередині людини, тобто, яка вкоренилася в добрі, і таким чином, в житті.
119. Ті, що знаходяться в вірі словесній розуміються під наступним в Матвія: „багато-хто скажуть Мені того дня: Господи, Господи, хіба ми не Ім'ям Твоїм пророкували, хіба не Ім'ям Твоїм демонів ми виганяли, або не Ім'ям твоїм чуда великі творили? І тоді оголошу їм: „Я ніколи не знав вас; відійдіть від Мене, хто чинить беззаконня” (7:22,23). Також у Луки: „Тоді почнете говорити: ми їли і пили перед Тобою, і на вулицях наших вчив Ти. А Він скаже: говорю вам: не знаю вас, звідки ви; відійдіть від Мене всі хто чинить неправди!” (13:26,27) Також підрозуміваються вони під п'ятьма дівами, які не мали олій в світильниках, у Матвія: „Після приходять і інші діви і говорять: Господи,

Господи, відкрий нам. Він же сказав їм у відповідь: Амінь, говорю вам: не знаю вас” (26: 11,12). Олія в світильниках є добро любові в вірі.

Про побожність

123. Багато хто думає, що духовне життя або життя, що веде до неба, полягає в побожності, в святому зовнішньому і в відреченні від світу; але набожність без благолюбства, святість зовнішнього без святості внутрішнього і відречення від світу без життя в світі не створюють духовного життя; створює ж його побожність із благолюбства, святість зовнішнього із святості внутрішнього і відречення від світу при житті в світі.
124. Побожність є благочестиве мислення і говоріння, упокорена вправа в молитвах, часте відвідування храмів і благочестиве слухання проповідей, щорічне приступання до Тайного Причастя, а також виконання інших обрядів згідно приписам Церкви. Життя ж благолюбства є благовоління і роблення добра ближньому, дотримання правосуддя і справедливості, добра і істини у всіх справах і обов'язках; одним словом, життя благолюбства полягає в принесенні користі. В такому житті полягає переважно богослужіння, у всьому ж іншому лише посередньо; тому той, хто відділяє одне від другого, тобто веде набожне життя, але разом з тим не веде життя благолюбності, не шанує Бога; правда він думає про Бога, але не із Бога, а із самого себе; бо безперестанно думає про себе, а не про ближнього, якщо той з ним не подібний; він думає також про небо як про помсту; внаслідок чого в його душі виникає думка про власну заслугу, а також самолюбство, а рівно і ненависть або зневага до корисного служіння, а тому зневага і до самого ближнього і разом з тим впевненість в своїй безгрішності. Із того ясно видно, що життя побожності, відокремлене від життя благолюбства, не є те духовне життя, яке повинно бути самим богослужінням (Порівняй з Матвія6:7,8).
125. Святе зовнішнє подібне такому набожному і переважно міститься в тому, що людина вважає богослужіння в святому зовнішньому, коли знаходиться в храмі, але воно святе в людині, поки святе її внутрішнє, бо яка людина по відношенню до свого внутрішнього, така вона і по відношенню до зовнішнього, тому що останнє походить від першого, як дія від свого Духа. Тому святе зовнішнє без святого внутрішнього – природне, а не духовне. Звідси виходить то, що такого роду зовнішнє буває як в злих, так і в добрих; і ті, які вважають богослужіння в ньому, в більшій частині пусті, тобто позбавлені всякого пізнання добра і істини, хоч добро і істина є саме святе, яке необхідно знати, в нього вірити і любити, тому що воно від Божественного і в ньому Божественне. Отже, святе внутрішнє є любов до добра і істини заради добра і істини і любов до правди і чесності заради самої правди і чесності. Наскільки людина любить їх заради них самих, настільки вона і її богослужіння духовні, бо наскільки вона хоче знати і творити добро і істину; наскільки ж людина не любить їх таким чином, настільки вона і її богослужіння природні і настільки ж вона не хоче знати, ні творити добро і істину. Зовнішнє богослужіння без внутрішнього може бути порівняне з життям дихання без життя серця, а зовнішнє богослужіння, що виходить із внутрішнього, -- з життям дихання, поєднаним із життям серця.
126. Що ж стосується відречення від світу, то багато хто думає, що відректись від світу і жити духом, а не тілом, значить відкинути світське, яке переважно перебуває в багатствах і почестях, перебувати безперервно в побожному роздумуванні про Бога, про спасіння і життя вічне, проводити життя в молитвах, в читанні Слова і благочестивих книжок, а також в пості.
- Але все це не є відречення відсвіту. Істинне ж відречення від світу є любов до Бога і ближнього. Людина любить Бога тоді, коли вона живе по Його заповідях, ближнього ж –

коли приносить йому користь. Тому, для того щоб людина могла прийняти життя небесне, її необхідно жити в світі, в його посадах і справах. Життя ж відлучене від світу, є життя думки і віри відділених від життя любові і благолюбства; в такому житті гине бажання добра і діяння добра ближньому; а коли вони гинуть, то духовне життя подібне дому без фундаменту, який поступово або осідає, або розщеплюється і нищиться, або коливається до тих пір, поки не розвалиться.

127. Що діяння добра є шанування Господа, ясно видно із слів Господа: „Кожного, хто слухає слова Мої ці і виконує їх, уподібню чоловікові благорозумному, який побудував дім свій на камені. А кожного, хто слухає ці слова мої і не виконує їх, уподібню чоловікові безрозсудному, який побудував дім свій на піску або на землі без фундаменту” (Матвій 7:24-27, Луки 6:47-49).
128. Із цього тепер ясно, що життя побожності цінне і гідне Господу лише настільки, наскільки воно пов'язане з життям благолюбства, бо це є життя первинне, і яке воно, таке і перше. Далше, святе зовнішнє цінне і гідне Господу лише настільки, настільки воно походить від святого внутрішнього, бо яке то таке і перше. Рівним чином, відречення від світу цінне і гідне Господу лише настільки, наскільки воно проходить без залишення світу; бо відрікаються від світу ті, яку віддаляють від себе самолюбство і любов до світу, поступають справедливо і чесно у всякому обов'язку, у всякому ділі і всякому заході і праці із внутрішнього, таким чином, із небесного почину. Цей початок життя знаходиться в людині тоді, коли вона поступає добре, чесно і справедливо, тому що це згідно з Божественними законами.

Про сумління

130. Сумління утворюється в людині релігією, в якій вона знаходиться, згідно внутрішньому прийняттю її.
131. Сумління людини Церкви утворюється через істини віри із Слова або через вчення із Слова згідно їх прийняттю в серце; бо коли людина знає істини віри і на свій лад розуміє їх, а потім хоче і виконує, тоді в неї утворюється сумління. Прийняття в серце є прийняття в волю; бо воля людини є то, що називається серцем. Звідси виходить то, що ті хто мають сумління все говорять від серця, вони також мають розум (mens) нероздільний, бо поступають згідно тому, що розуміють і визнають за істину і добро.
132. Сумління може бути досконалішим в тих, які більше інших осяяні істинами віри і більше інших знаходяться в ясному розумінні, ніж в тих, які менше осяяні і знаходяться в темному розумінні.
133. В істинному сумлінні знаходиться саме духовне життя людини, бо в ньому віра зв'язана з благолюбством; тому для таких людей поступати по сумлінню, значить поступати із свого духовного життя, а поступати проти сумління, значить поступати проти свого духовного життя. Звідси виходить то, що поступаючи по сумлінню, вони знаходяться в примиренні і внутрішньому блаженстві; поступаючи ж проти нього, відчувають неспокій і скорботу. Ця скорбота називається каяттям сумління.
134. Людина має сумління добра і сумління справедливості. Сумління добра є сумління внутрішньої людини, а сумління справедливості—сумління зовнішньої людини. Сумління добра є виконання заповідей віри із внутрішньої схильності, а сумління справедливості—виконання громадянських законів із зовнішньої схильності. Ті, що мають сумління добра мають також сумління справедливості, тоді як ті, що мають сумління справедливості володіють лише здатністю осягнути сумління добра і, будучи навчені, приймають його.
135. Сумління у тих, які знаходяться в любові до ближнього, є сумління істинного, тому що воно утворюється через віру істини, в тих же, які знаходяться в любові до Господа, --

сумління добра, тому що воно утворюється через любов істини. Сумління тих останніх є сумління вищого роду і називається осягненням (recognition) істини із добра. Ті, які мають сумління істини, належать духовному царству Господа, а ті, які мають сумління вище, яке називаються осягненням, належать до небесного царства Господа.

136. Нехай приклади пояснять, що таке сумління. Якщо людина має в себе власність другого без відома його і, таким чином, може без страху закону або втрати честі і доброго імені присвоїти її, але повертає її тому, кому вона належить, тому що вона не його, то вона має совість, бо робить добро заради добра і справедливе заради справедливого. Також, якщо хто-небудь може поступити на яку-небудь посаду, але знає, що її домагається також другий, який може бути корисніший Вітчизні, ніж він, і уступає місце цьому останньому заради блага Вітчизни, той має добре сумління. Так само обстоїть справа з усім іншим.
137. Із цього можна заключити, які ті, котрі не мають сумління. Вони пізнаються із протилежного; так наприклад, якщо вони із користлюбивих бажань заставляють несправедливе здаватися справедливим, а зло – добром, то вони не мають сумління; вони не знають навіть, що таке сумління; і, якщо їм кажуть, що є сумління, то не вірять тому, а деякі не хочуть і знати про нього. Такі всі ті, які все роблять для самих себе і світу.
138. Ті, які не проявили сумління в світі не можуть проявити його і в майбутньому житті, а тому не можуть і спастись. Причина тому та, що в них немає основи (planum), в яку вливалось і через яку діяло би небо, тобто Господь через небо, привертаючи їх до себе, бо сумління є основа і приймач небесного впливу.

Про свободу

141. Вся свобода належить любові, бо що людина любить, то вона робить вільно. Отже, свобода також належить і волі, бо що людина любить, то вона і хоче, а так як любов і воля утворюють життя людини, то і свобода утворює її життя. Із цього ясно, що таке свобода, а саме то, що належить любові і волі. Тому все, що людина робить вільно, її здається, що воно походить із її власного.
142. Свобода робити зло здається свободою, насправді вона – рабство, тому що ця свобода походить із самолюбства і любові до світу, а ті роди любові – із пекла. Така свобода після смерті дійсно перетворюється в рабство, бо людина, яка мала таку свободу, стає в пеклі підлим рабом; вільне ж діяння добра є сама свобода, тому що вона походить із любові до Господа і любові до ближнього, а ті два роди любові – з неба. Ця свобода остається після смерті і стає тоді істинною свободою, бо людина, яка мала її, стає на небі якби сином дома. Господь вчить цьому так: „Всякий, хто робить гріх, є раб гріха; а раб не перебуває в домі вічно. І так, якщо Син звільнить вас, то істинно вільними будете” (Івана 8:34-36). А так як все добро від Господа, а все зло із пекла, то із цього виходить, що свобода полягає в тому, щоби бути веденим Господом, а рабство—бути веденим пеклом.
143. 143 Людина вільна мислити, а також робити зле і неправдиве, оскільки її не стримують закони заради того, щоб вона могла бути відродженна; бо добро і істина, щоб стати її життям, повинна бути насаджена в її любов і волю, що може бути тільки тоді, коли вона вільна і думає як неправдиве і зле, так і добре і істинне. Ця свобода дається Господом кожній людині. Коли людина думає добре і істинне, тоді наскільки ж вона не любить злого і неправдивого і настільки ж Господь насаджує добро і істину в її любов і волю, отже в її життя і, таким чином, відроджує її. То, що сіється в свободі перебуває, а що сіється примусово, не перебуває, бо примус не витікає із волі людини, а із волі того, хто примушує. Тому Господу приємне богослужіння, що походить із свободи, тобто богослужіння із любові; богослужіння примусове не таке.

144. Не дивлячись на то, що свобода робити добро і свобода робити зло ззовні можуть здаватися подібними, вони такі ж різні і далекі одне від одного, як небо і пекло. Дійсно, свобода робити зло походить із пекла і називається пекельною свободою. Наскільки людина знаходиться в одній, настільки вона поза другою: „Бо ніхто не може служити двом панам” (Матвій 6:24). Це ясно видно із того, що ті хто знаходиться в пекельній свободі вважають рабством і примусом то, що їм не дозволяється по своєму свавілля хотіти зло і думати неправду; тоді як ті, хто знаходиться в небесній свободі бояться хотіти зло і думати неправду і, якщо би були примушені цьому, то відчували би мучення.
145. Так як діяти із свободи здається кожній людині, що воно походить із її власного, то небесна свобода може бути названа небесним власним, а свобода пекельна може бути названа пекельним власним. Пекельне власне, яке є то, в що людина народжується, і є зло; а небесне власне, яке є то, в що людина відроджується, і є добро
146. Із цього ясно, що існує свавільна воля, а саме: вона є діяння добра із сваволі (arbitrium) або по власній волі, а також що ті, які ведуться Господом, знаходяться в такій свободі; ведуться ж Господом ті, які люблять добро і істину заради них самих.
147. Людина може взнати яка її свобода і насолоди, які вона відчуває, коли думає, говорить, робить, слухає і бачить, бо вся насолода із любові.

Про заслугу

150. Ті, хто чинять добро заради заслуги чинять його не із любові до добра, а із любові до нагороди, бо хто хоче заслужити, той хоче нагороду. Ті які поступають таким чином, бачать насолоду в нагороді, а не в добрі, тому вони не духовні а природні.
151. Для того, щоб роблене добро було істинно добром, воно повинно бути роблене із любові до добра, заради його самого. Ті, які знаходяться в такій любові, не хочуть чути про заслугу, бо вони люблять робити його і відчувають в тому задоволення; навпаки, вони ображаються, якщо хто-небудь думає, що вони роблять що-небудь заради самих себе. Вони майже подібні тим людям, які роблять добро друзям із дружби, братам—по причині братства, жінкам і дітям, тому що вони –жінка і діти, вітчизні—тому що вона вітчизна, таким чином, із дружби і любові. Ті, які благо думають, говорять і стверджують також, що вони благодіють не заради самих себе, а заради тих кому вони благодіють.
152. Ті, які роблять добро заради нагороди, не роблять добра від Господа, а від себе, бо дивляться перше всього на себе, тому що дивляться на власне благо; на благо ж ближнього, тобто благо співгромадянина, людського суспільства, вітчизни і Церкви вони дивляться як на засіб для досягнення своєї мети. Звідси виходить то, що в добрі, зробленому заради нагороди, скривається добро самолюбства і любові до світу; це ж добро від людини, а не від Господа; все ж добро, що виходить від людини, не є добро, тому що, наскільки самолюбство і любов до світу скриваються в ньому, настільки воно зло.
153. Істинне благолюбство і істинна віра позбавлені всякої думки про заслугу, бо насолода благолюбства є само добро, а насолода віри – сама істина; тому ті, які знаходяться в такому благолюбстві і вірі, знають яке добро чуже думці про заслугу, тоді як ті, які не знаходяться в благолюбстві і вірі, цього не знають.
154. Що не треба робити добра заради нагороди, вчить сам Господь у Луки:” Якщо любите тих що люблять вас, яка вам за це подяка? бо і грішники люблять тих що їх люблять а ви любіть ворогів ваших, робіть добро і позичайте, не очікуючи нічого; і буде вам нагорода велика і будете синами Всевишнього” (6:32, 33-35). Що людина не може робити добра від себе, яке було би добром, Господь вчить також у Івана: „Не може людина взяти нічого, якщо не буде дано її з неба” (3:27). І в другому місці Ісус сказав: „ Я виноградина , а ви –

галузки. Як галузка не може приносити плоду сама собою, якщо не буде на виноградні, так і ви, якщо не будете в Мені. Хто перебуває в Мені, і Я в ньому, той приносить багато плоду; бо без Мене не можете робити нічого” (15:4-8).

155. Так як все добро і вся істина від Господа, а не від людини і так як добро від людини не є добро, то отже, ні одній людині не належить заслуга, а одному тільки Господу. Заслуга Господа являється в тому, що Він власною могутністю спас рід людський, а також спасає тих, які роблять добро від Нього при Його допомозі. Тому „праведником „ в Слові називається той, кому приписується заслуга і правосуддя Господа, а „неправедним” той, кому приписується власне правосуддя і власна заслуга.
156. Сама насолода, властива любові, робити добро без віддачі є нагорода, яка перебуває навіки, бо в це добро насаджується Господом небо і вічне блаженство.
157. Думати і вірити, що на небо приходять ті, які роблять добро, і що добро повинно робитися для того, щоб прийти на небо, не є споглядання на нагороду як на ціль; рівним чином не є покладання заслуги в свої діла, бо так думають і вірують також і ті, які роблять добро від Господа; ті ж, які так думають, вірять і роблять, не знаходячись в добрі заради самого добра, споглядаючи на одну тільки нагороду і покладають заслугу в свої діла.

Про покаяння і відпущення гріхів

159. Хто хоче спастись, той повинен сповідувати свої гріхи і творити покаяння.
160. Сповідування гріхів є пізнання зла, бачення його в собі, визнання його, звинувачення і осудження себе за нього. Коли це робиться перед Богом, то це є сповідування гріхів.
161. Творіння покаяння є залишення гріхів і ведення нового життя по заповідях благолюбства і віри після сповідання гріхів і моління від смиренного серця про відпущення їх.
162. Хто в загальному признається, що він грішник, і звинувачує себе у всякому злі, а між тим не випробовує самого себе, тобто не бачить своїх гріхів, той, хоч і творить сповідь, все ж не сповідь покаяння; так як він не знає свого зла, то після покаяння живе так, як жив до того.
163. Хто живе життям благолюбства і віри, той щоденно творить покаяння, роздумує про зло, яке в ньому, визнає його, остерігається його і молить Бога про допомогу, бо людина сама по собі падає безперервно, а Господом безперервно відновлюється і ведеться до добра. Такий стан тих, які знаходяться в добрі; ті ж, які в злі, безперервно падають і також Господом безперервно відновлюються, але вони лиш відводяться від того, щоб не впасти в ще більше зло, до якого із себе вони пориваються з усією силою.
164. Людина, яка випробовує себе заради покаяння, повинна випробовувати свої думки і наміри своєї волі і із них узнавати, щоб він став робити, якби все йому було дозволено, тобто, якби він не боявся законів, втрати слави, честі і вигод. В думках і намірах волі заключається все зло людини; зло, яке людина робить тілесно, походить з них. Ті, які не випробовують зла своїх думок і волі, не можуть творити покаяння, бо після покаяння вони думають і хочуть однакоим чином, як і до того, тому хотіння зла вже є роблення його. Таке випробовування самого себе.
165. Покаяння устами а не життям, не є покаяння. Гріхи не відпускаються внаслідок покаяння уст, а внаслідок покаяння життя. Господь безперервно відпускає гріхи людині, бо Він – само Милосердя; але гріхи приліплені до людини, як би вона не думала, що вони її відпущені; вони не інакше віддаляються від неї, як через життя згідно заповідей істинної віри. Наскільки вона живе згідно з ними, настільки гріхи віддаляються; а наскільки вони віддалені, настільки вони відпущені її.

166. Люди думають, що коли гріхи відпускаються, то вони стираються і змиваються як нечистота водою; в дійсності ж гріхи не стираються, а тільки віддаляються, тобто людина утримується від них, поки вона утримується Господом в добрі; тому, коли вона утримується в добрі, то їй здається, що вона безгрішна і що, таким чином, гріхи стерті; а утримуватися в добрі вона може лише тоді, коли вона перетворюється. Яким чином людина перетворюється, буде сказано в наступному вченні про відродження. Хто думає, що гріхи відпускаються інакше, дуже помиляється.
167. Ознаки прощення гріхів, тобто їх віддалення, є наступні: людина відчуває насолоду в пошані Бога заради самого Бога і в служінні ближньому заради ближнього; таким чином, в роблені добра заради добра і говорені істини заради істини, бо, поступаючи по благолюбству і вірі, вона не присвоює собі заслуги; уникає і відвертається від зла, тобто: від ворожнечі, ненависті, помсти, перелюбства і навіть самої думки про них, коли вона пов'язується з наміром. Ознаки не відпущення гріхів, тобто не віддалення їх є наступні: людина шанує Бога не заради Бога і служить ближньому не заради ближнього; таким чином, не робить добра і не говорить істини заради добра і істини, а заради себе і світу, бажаючи через свої діла придбати заслугу; тому зло, як то: ворожнеча, ненависть, лицемірство, перелюбство – не приносять йому незадоволення, і він вільно про них думає.
168. Покаяння, здійснюване в стані свободи, має значення; здійснюване ж в примусі, не має. Стан примусовості є: стан хвороби, смуток душі внаслідок нещастя, страх смерті і стан страху, в якому втрачається розум. Зла людина, яка обіцяє в стані примусу покаятись і навіть робить добро, коли приходить в стан свободи, знову повертається до попереднього злого життя. Інакший стан справ з доброю людиною.
169. Людина, яка випробувала себе і визнала свої гріхи і покаялась в них, повинна постійно перебувати в добрі до кінця життя; бо коли вона знову впадає в попереднє зле життя і до нього прив'язується, то здійснює осквернення, бо зв'язує зло з добром, внаслідок чого його останній стан стає гіршим першого згідно словам Господа: „Коли нечистий дух вийде із людини, то ходить по безводних місцях, шукаючи спокою, і не знаходить його; тоді говорить: повернуся в дім мій, звідки я вийшов. І, прийшовши, знаходить його не зайнятим, виметеним і прибраним. Тоді іде і бере з собою сім других духів, зліших себе, і, ввійшовши, живе там: і буває для людини такої останнє гірше першого”(Матвій 12:43-45).

Про відродження

173. Хто не сприймає духовного життя, тобто хто не відроджується Господом, той не може прийти на небо; цьому вчить Господь у Івана: „Амін, Амін, говорю тобі, якщо хто не народиться згори, не може побачити Царства Божого”(3:3)
174. Людина не народжується своїми батьками в життя духовне, а в життя природне. Життя духовне є все перевищуюча любов до Бога і любов до ближнього як до самого себе згідно з приписами віри, даними Господом в Слові; життя ж природне є самолюбство і любов до світу, що перевершують любов до ближнього і навіть до самого Бога.
175. Кожна людина народжується своїми батьками в зло самолюбства і любові до світу. Всяке зло, яке через навик звертається ніби в природу, переходить в потомство; і так, поступово від батьків до дітів, прадітів в зворотному порядку, тому поступово передаване зло, на кінець, стає таким численним, що все власне життя людини стає нічим іншим, як злом. Це безперервне перенесення не переривається і не змінюється нічим іншим як життям віри благолюбства, що походять від Господа.
176. Людина безперервно втягується і впадає в то, що вона отримала в спадок, завдяки чому вона стверджує в собі це зло і із себе до нього добавляє нове. Це зло зовсім протилежне життю духовному і розвалює його. Тому, якщо людина не сприймає від Господа нового

життя, яке є життя духовне, і, якщо не зачнеться, не народиться і не виховається знову, іншими словами не буде наново створена, то буде осуджена; бо вона, подібно тому, як поступають в пеклі, нічого другого не хоче і не думає, як тільки то, що відноситься до неї самої і до світу.

177. Ніхто не може відродитися, якщо він не знає того, що належить новому життю, тобто життю духовному. Належне духовному життю є істина, в яку необхідно вірити, і добро, яке необхідно робити; перше належить вірі, а останнє – благолюбству. Знати ці предмети ніхто не може із самого себе, бо людина розуміє тільки то, що відкривається її почуттями; і з них вона черпає собі світло, яке називається природним, і із нього вона нічого іншого не бачить, як тільки то, що належить світу і її самій, а не то, що належить небу і Богу. Останньому вона навчається із Одкровення; так наприклад, що Господь, який є Бог від вічності, прийшов в світ для спасіння роду людського; що Він має всю владу на небі і на землі; що все віри і благолюбства, таким чином, все істинне і добре виходить від Нього; що є небо і пекло; що людина буде жити вічно на небі, якщо поступає добре, і в пеклі, якщо поступає погано.
178. Це і багато іншого належить вірі, і людина яка відроджується повинна це знати, бо хто знає, той може про це думати, потім хотіти і, на кінець, робити і, таким чином, набути нове життя, Хто не знає що Господь є Спаситель роду людського, не може мати віри в Нього, любити Його і, таким чином, робити добро заради Нього. Хто не знає, що добро походить від Господа, не може думати, що його спасіння -- від Нього, ще менше може бажати того, щоб це було так, внаслідок чого не може і жити із Нього. Хто не знає, що є пекло і що є небо, і того, що є вічне життя, той не може і думати про небесне життя, і приготувати себе до прийняття його. Подібне видно і у всьому іншому.
179. В кожному є людина внутрішня і людина зовнішня. Внутрішня є та, яка називається духовною людиною, а зовнішня – та, яка називається природною. Для того, щоб людина відроджувалась, як та, так і друга повинні бути відроджені. У новонародженої людини зовнішня або природна людина панує, а внутрішня служить; у людини ж відродженої внутрішня або духовна людина панує, а зовнішня служить. Із того ясно, що у людини від народження порядок життя перевернутий, а саме, то, що повинно панувати – служить, а що повинно служити – панує. Аби людина могла спастися, цей порядок повинен бути змінений. Ця зміна не може відбутися інакше, як через відродження від Господа.
180. Що означає панування внутрішньої людини і служіння зовнішньої і навпаки, можна показати наступним чином: якщо людина все своє благо бачить в насолодах, в користі, в гордині і знаходить насолоду в ненависті і лицемірстві, і внутрішнє підшуковує в собі обґрунтування всьому тому, тоді зовнішня людина панує, а внутрішня служить. Коли ж людина сприймає добро і насолоду в благому, щирим і справедливим мисленням і хотінням і зовнішньо в відповідному говорінні і робленні, тоді внутрішня людина панує, а зовнішня служить.
181. Господом відроджується спочатку внутрішня людина, а потім зовнішня, і цей останній відроджується через першого, бо внутрішня людина відроджується через мислення, що належить вірі і благолюбству, зовнішня ж через життя згідно їм. Це розуміється в словах Господа: „Якщо хто не народиться від води і Духа, не може увійти в Царство Боже”(Іван 3:5). Вода в духовному розумінні є істина віри, а дух – життя згідно їй.
182. Людина відроджена, по відношенню до своєї внутрішньої людини, знаходиться на небі, і там вона ангел серед ангелів, до яких вона вступає після смерті. Тоді вона може жити життям небесним, любити Господа і ближнього, розуміти істину, розуміти добро і сприймати витікаюче із цього блаженство.

Про спокушування

187. Тільки ті, які відроджуються, піддаються духовним спокушуванням, бо духовні спокушування є скорбота духу, яку чинять злі духи тим, які знаходяться в добрі і істині. Коли вони збуджують зло, яке в них знаходиться, виникає сум спокушування. Людина не знає звідки він, тому що не знає його походження.
188. При кожній людині знаходяться злі духи і добрі духи; злі духи перебувають в його злі, а добрі духи – в його добрі. Коли злі духи наближаються, то вони виводять його зло, навпаки, добрі духи виводять його добро; внаслідок цього відбуваються зіткнення, сварки (бійки), які створюють внутрішній смуток, який є спокушуванням. Із цього видно, що спокушування походять із пекла, а не з неба, що також відповідає вірі Церкви, яка вчить, що Бог нікого не спокушує.
189. Буває також внутрішній сум і у тих, які не знаходяться в добрі і істині, але, він природний, а не духовний. Вони відрізняються тим, що природний сум має своїм предметом світське, тоді як духовний сум – небесне.
190. В спокушуваннях справа стосується панування добра над злом або зла над добром. Зло, яке хоче панувати, знаходиться в природній або зовнішній людині, а добро – в духовній або внутрішній людині. Якщо зло перемагає, тоді панує природна людина, якщо ж перемагає добро, тоді панує духовна людина.
191. Сварка ця проходить через істини віри із Слова. З допомогою їх людина повинна боротися з злом і неправдою; якщо вона бореться чимось іншим, то вона не перемагає, тому що нічому іншому немає Господа. Так як боротьба проходить з допомогою істин віри, то людина допускається до неї не раніше, ніж тоді, коли вона знаходиться в пізнанні істини і добра і із них набуває деяку частину духовного життя; тому та боротьба проходить в людині не раніше, ніж тоді, коли вона приходить в зрілий вік.
192. Якщо людина перемагає, то стан її робиться гіршим від попереднього, тому що зло здобуває панування над добром, а неправда над істиною.
193. Так як в даний час віра зустрічається рідко, тому що немає благолюбства, бо Церква знаходиться при кінці своєму, то дуже мало людей допускається сьогодні до яких небудь духовних спокушувань; тому людям майже не відомо, що є спокушування і чому вони служать.
194. Спокушування служать наданню панування добра над злом, і істини над неправдою; а також ствердженню істини і зв'язку її з добром і разом з тим розсіянню зла і неправди, що з нього виходить. Вони служать також відкриттю внутрішньої людини і підкоренню її природної, а також подоланню самолюбства і любові до світу і підкоренню бажань, що з них витікають. Коли це досягається, тоді людині дається осяяння і розуміння того, що істинне і добре, і що неправдиве і зле; завдяки тому людині дається розуміння і мудрість, які потім зростають з дня на день.
195. Господь один бореться за людину в спокушуваннях; якщо людина не вірить тому, що Господь один бореться і перемагає для неї, тоді вона піддається лише зовнішньому спокушуванню, яке не приносить їй користі.

Про хрещення

202. Хрещення встановлено в знак того, що людина належить Церкві, і в нагадування про те, що вона повинна відродитись, бо обмивання хрещення є не що інше, як обмивання духовне, яке є відродження.
203. Всяке відродження здійснюється Господом через істини віри і життям згідно з ними. Тому хрещення свідчить про те, що людина належить Церкві і що вона може відродитися;

бо в Церкві визнається Господь, який відроджує і в Нього є Слово, яке містить в собі істини віри, через які відбувається відродження.

204. Цьому вчить Господь в Івана: „Якщо хто не народиться з води і Духа, не може увійти в Царство Боже” (3;5). Вода в духовному розумінні є істина віри із Слова; дух – життя згідно з ними; а народитися – значить відродитися з допомогою їх.
205. Так як всі хто відроджується піддаються спокушуванню, яке є духовна боротьба з злом і неправдою, то через воду хрещення означається також спокушування.
206. Так як хрещення встановлено в знак і нагадування цього, то людина може бути хрещена в дитинстві; якщо ж вона не була тоді хрещена, то може бути хрещена дорослою.
207. Так, нехай знають ті, які хрещені, що само хрещення не дає ні віри ні спасіння, а свідчить лише про те, що вони приймуть віру і спасуться, якщо відродяться.
208. Із цього ясно, що розуміється під словами Господа в Марка: „Хто буде вірити і охреститься, спасений буде, а хто не буде вірити, осуджений буде” (16;16). „Хто буде вірити” – є той, хто визнає Господа і приймає від Нього Божественні Істини через Слово; а „хто хреститься” – є той хто через них відроджується Господом.

Про тайну вечерю

210. Тайна вечеря встановлена Господом, щоб через неї існував зв'язок Церкви з небом і, отже, з Господом, тому Тайна Вечеря є сама свята частина богослужіння.
211. Але того, яким чином через неї створюється зв'язок, не розуміють ті, які нічого не знають про внутрішній або духовний зміст Слова, тому що їх думки не поширюються далше зовнішнього змісту, який є зміст буквальный. Із внутрішнього, або духовного змісту Слова пізнається, що означають тіло і кров, хліб і вино, а також їх споживання.
212. В цьому розумінні тіло або плоть Господа, а також хліб є добро любові; а кров Господа, а також вино – добро віри, їх споживання ж – засвоєння і зв'язок. Ангели, які знаходяться при людині, яка приступає до Тайного Причастя, інакше не розуміють того, бо вони все розуміють духовно; внаслідок цього святе любові і святе віри вливаються від ангелів до людини, тобто через небо від Господа, завдяки тому створюється зв'язок.
213. Із цього ясно, що людина, споживаючи хліб, який є тіло, зв'язується з Господом через добро любові до Нього, яке від Нього виходить; а споживаючи вино, яке є кров, зв'язується з Господом через добро віри в Нього, яке від Нього виходить. Необхідно також знати, що зв'язок з Господом через Тайни Причастя створюється тільки в тих, які знаходяться в добрі любові і віри в Господа, які від Нього походять. В тих через Тайну вечерю створюється зв'язок, в інших – лише присутність Його, а не зв'язок.
214. Крім того Тайна Вечеря вміщає і охоплює в собі все богослужіння, встановлене в Ізраїльській Церкві, бо всепалення і жертви, із яких переважно складалося богослужіння цієї Церкви, були позначені одним словом „хліб”; внаслідок того також і Тайна Вечеря є виконання того богослужіння.

Про воскресіння

223. Людина створена так, що по відношенню до свого внутрішнього вона не може померти, бо вона може вірити в Бога, а також любити Його, і таким чином, бути зв'язаним з Богом через віру і любов; бути ж зв'язаним з Богом значить жити вічно.
224. Це внутрішнє знаходиться в кожній людині, яка народжується; її зовнішнє є то, через що вона виконує те, що належить вірі і любові. Внутрішнє є то, що називається духом, а зовнішнє то, що називається тілом. Зовнішнє, яке називається тілом, пристосоване для

служіння в світі природному; воно відкидається, коли людина вмирає. Це внутрішнє тоді стає добрим духом і ангелом, якщо людина в світі була добра або злим духом, якщо в світі була зла.

225. Дух людини після смерті тіла, являється в світі духовному в людському образі цілком таким, яким вона була в світі. Вона також насолоджується здатністю бачити, чути, говорити і відчувати, як і в світі, і зберігає всю здатність думати, хотіти і діяти, як в світі; одним словом, вона людина, як в загальному так і частково, за винятком того, що вона не одита в грубе тіло, і ніколи більше не приймає його.
226. Продовження життя є то, що розуміється під воскресінням. Що люди думають, що вони воскреснуть не раніше Страшного Суду, коли загине все видиме в світі, виходить з того, що вони не розуміють Слова, а також тому, що чуттєві люди, вважають життя в тілі і думають, що якщо воно не оживе, то не буде більше і людини.
227. Життя людини після смерті є життя її любові і віри. Тому якою була її любов і віра під час життя в світі, такою вона останеться на віки; життя пекла в тих, які більше всього любили себе і світ; а життя неба в тих, які більше всього любили Бога, ближнього ж як самих себе; це є ті, які мають віру, перші є ті які не мають її. Життя неба називається життям вічним, а життя пекла – духовною смертю.
228. Що людина живе і після смерті, тому вчить Слово, наприклад: що Бог не є Бог мертвих, а Живих (27; 32); також що Лазар після смерті був піднесений на небо, а багатий скинутий в пекло (Лука 16:22, 23 і слід.); що там знаходяться Авраам, Ісак і Яків (Матвій 8:11; 22:31,32; Лука 20:37,38); а також із слів розбійнику: „Сьогодні ж будеш зі Мною в раю” (Лука 23:43).

Про небо і пекло

230. Двоє утворює життя духу людини: любов і віра. Любов утворює життя її волі, а віра – життя її розуму. Любов до добра і із неї віра в істину утворюють життя неба; любов же до зла і із неї віра в неправду утворюють життя пекла.
231. Любов до Господа і любов до ближнього створюють небо, а також і віра; але остання тільки по мірі, яку вона має із тих двох родів любові. Так як ті два роди любові і з них віра походять від Господа, то ясно, що сам Господь утворює небо.
232. Небо знаходиться в кожній людині згідно прийняттю нею любові і віри від Господа; і ті, які під час життя свого в світі приймають небо від Господа, після смерті вступають на небо.
233. Приймаючі небо від Господа є ті, які мають небо в собі; бо небо знаходиться в людині, чому також вчить Господь: „Не будуть говорити: Царство Боже ось тут або он там; бо Царство Боже всередині вас є” (Лука 17:21).
234. Небо знаходиться в людині в її внутрішньому; так, в хотінні і мисленні із любові і віри, і звідси у зовнішньому, яке складається з діяння і говоріння із любові і віри. Але небо не заключається в одному зовнішньому без внутрішнього; бо добре поступати і говорити можуть також і лицеміри, тоді як вони не можуть ні добре хотіти, ні добре думати.
235. Коли людина вступає в друге життя, що стається тут же після смерті, тоді тільки відкривається чи є в неї небо, а не тоді, коли вона живе в світі. Бо в світі являється тільки зовнішнє, а не внутрішнє; тоді як в іншому житті являється внутрішнє, тому що людина живе тоді по духу.
236. Вічним блаженством, яке називається також небесною радістю, насолоджуються ті, які знаходяться в любові і вірі в Господа, від Господа. Ті любов і віра заключають в собі таку радість. Людина, яка має в собі небо, вступає в нього після смерті; до того воно скрите в її внутрішньому. На небі існує спілкування всіх благ; мир, розуміння, мудрість і блаженство всіх повідомляються там кожному, але тільки згідно сприйняття кожним любові і віри від Господа. Звідси видно, який великий мир, розуміння, мудрість і блаженство на небі,

237. Яким чином любов до Господа і любов до ближнього утворюють в людині життя неба, таким же чином самолюбство і любов до світу, наскільки вони панують в людині, утворюють в неї життя пекла, бо ті два роди любові зовсім протилежні першим двом. Тому люди, в яких панує самолюбство і любов до світу, не в змозі нічого прийняти з неба а все, що вони приймають, витікає із пекла; бо все, що людина любить і чому вона вірить, витікає або з неба, або з пекла.
238. Ті, в яких панує любов до себе і любов до світу, не знають, що є небо і блаженство неба; їм навіть здається неймовірним, що блаженство може бути в іншій любові, ніж та, в якій вони самі знаходяться, тоді як блаженство неба вступає лише настільки, наскільки ці роди любові, як мети, видаляються. Блаженство ж, яке заступає на їх місце, таке велике, що перевищує всяке розуміння людське.
239. Життя людини після смерті не може бути змінене; воно остається таким, яким воно було; бо дух людини у всіх відношеннях такий, яка її любов, і любов пекельна не може бути перетворена в любов небесну, тому що вони протилежні. Це розуміється під словами Авраама до багатого в пеклі: „Між нами і вами велика пропасть утворена, так що ті що хочуть перейти звідси до вас не можуть, також і звідти до нас не переходять”(Лука 16:26). Звідси видно, що ті що зійшли в пекло перебувають там вічно, а ступивші в небо перебувають там вічно.

Про Церкву

241. То, що в людини утворює небо, утворює також і Церкву, бо як любов і віра утворюють небо, так вони утворюють і Церкву; отже, із того, що було перше сказано про небо видно то, що є Церква.
242. Церква знаходиться там де визнають Господа і де є Слово; бо суть Церкви є любов і віра в Господа від Господа; притому Слово вчить, як людина повинна жити, щоб прийняти любов і віру від Господа.
243. Для того щоб існувала Церква, повинно існувати вчення із Слова, тому що без вчення Слово не може бути зрозуміле. Все ж вчення одне не створює Церкви в людині, її утворює життя, згідно з вченням. Із цього виходить, що віра одна не створює Церкви, а життя віри, яке є благолюбство. Істинне вчення є вчення благолюбства і, разом з тим, і віри, а не вчення віри без вчення благолюбства; бо вчення благолюбства і віри є вчення життя, а не вчення віри без вчення благолюбства.
244. Ті, які знаходяться поза Церквою і визнають одного Бога, і, згідно з своїм віросповіданням, живуть в деякому благолюбстві по відношенню до ближнього, знаходяться в спілкуванні з тими, які належать до Церкви, тому що ніхто із віруючих в Бога і хто добре живе не осуджується. Із цього видно, що Церква Господня знаходиться всюди, на всій земній кулі, хоч в дійсності вона тільки там, де визнається Господь і де є Слово.
245. Всяка людина в якій насаджена Церква, спасається; а всяка, в якій немає Церкви, осуджується.

Про святе Письмо або Слово

249. Без откровення з Божественного людина не в змозі що-небудь знати про життя вічне, про Бога і ще менше про любов і віру в Нього, бо людина народжується в повному незнанні і потім лише навчається всьому із предметів світу, через які вона утворює свій

- розум. Вона також по спадковості народжується в злі яке походить із самолюбства і любові до світу. Насолоди, що з них витікають, володіють нею безперервно навіюють її зовсім протилежне Божественному. Звідси виходить то, що людина нічого не знає про життя вічне, тому необхідне откровення, з якого вона може це взяти.
250. Що зло самолюбства і любові до світу творить таке незнання про предмети вічного життя, ясно видно в тих, що знаходяться в Церкві, які хоч і знають із одкровення, що є Бог, що є небо і пекло, що є життя вічне і що це життя повинно бути набуто через добро любові і віри, все ж, як вчені так і не вчені, впадають в заперечення тих істин. Із цього також видно, яке велике було би незнання, якби не було откровення.
251. Так як людина живе після смерті і живе вічно, притім її чекає життя, відповідне її любові і віри, то ясно, що Божественне (divinum) із любові до роду людського не могло не відкрити того, що веде до цього життя і служить спасінню. То, що Божественне відкрило, є у нас Слово.
252. Слово, будучи Божественним откровенням, Божественне в загальному і в деталях, бо все, що походить від Божественного, не може бути інакшим. Що походить від Божественного, то сходить через небеса до людини; будучи пристосоване на небесах до мудрості ангелів, які там знаходяться, а на землі – для розуміння людей, які на ній знаходяться. По тій причині в Слові існує внутрішній зміст, тобто духовний – для ангелів і зовнішній зміст, тобто природній – для людей; завдяки цьому існує зв'язок неба з людиною через Слово.
253. Істинний зміст Слова розуміють лише ті, які знаходяться в осяянні; а осяюються лише ті тільки, які знаходяться в любові до Господа і вірі в Нього; тому що їх внутрішнє підвищується Господом в світло неба.
254. Слово в буквальному розумінні може бути зрозуміле не інакше, як через вчення із Слова, зрозуміле людиною осяяною. Буквальний зміст його пристосований розумінню людей, навіть простих, тому вони потребують вчення із Слова як світильник.

Про провидіння

267. Правління Господа на небесах і на землі називається Провидінням. Так як все добро любові і вся істина віри, через які – спасіння, походять від Нього, а ніяк не від людини, то ясно, що Божественне Провидіння Господа знаходиться як в загальному, так і в частинах всього того, що служить спасінню роду людського. „Я є дорога, і істина, і життя”(14:6). І в другому місці: „Як галузка не може принести плоду сама собою, якщо не буде на виноградні, так і ви, якщо не будете в Мені; бо без Мене не можете робити нічого” (15:4,5).
268. Божественне Провидіння Господа поширюється на всі особливості життя людини, бо існує тільки одне джерело життя – Господь, з якого ми всі існуємо живемо і діємо.
269. Ті, які думають про Божественне Провидіння по світському, вважають, що Провидіння існує тільки в загальному, особливості ж залежать від людини; але ті люди не знають тайн неба, бо вони виводять виключно із самолюбства і любові до світу, і їх насолод. Тому, коли вони бачать, що злі підносяться в пошанах і набувають багатства з перевагою перед добрими, і що злим вдаються їх хитрощі, то говорять в своєму серці, що того не могло би бути, якби Божественне Провидіння діяло в загальному і в особливостях. Але вони не думають про те, що Божественне Провидіння звертає увагу не на швидкоплинне і що закінчується разом з життям людини в світі, а на то, що перебуває вічно, отже, на то, що не має кінця. Що не має кінця, то існує, а що має кінець, то, порівняно, -- не існує. Хто може, нехай подумає, чи значать що-небудь сто тисяч років перед вічністю; і він зрозуміє, що вони ніщо. Що ж значать тоді декілька років життя в світі?

270. Розумна людина може зрозуміти, що високе звання і багатство в світі не являються дійсним благословеннями Божими, хоч людина із любові до них називає їх такими, бо вони минуші і навіть спокушують багатьох і відвертають від неба; а що дійсними благословеннями, що витікають із Божественного, являється життя вічне і його блаженство. Тому також вчить Господь у Луки: „Збирайте собі скарби, нетлінні на небесах, де злодії не наближаються і де міль не зідає. Бо де скарб ваш, там і серце ваше буде” (12:33,34).
271. Що злим вдаються їх хитрощі, виходить з того, що, згідно з Божественним порядком, кожен все що він робить, повинен робити із свого розсудку і свободи. Тому, якби людині не була надана свобода дій згідно його розуму і свободи, а тому, якби хитрощі які з них витікають, не вдавались би, то людина не могла би бути налаштована до прийняття життя вічного; бо воно входить в її внутрішнє тоді, коли людина знаходиться в свободі і її розум осяяний. По тій причині ніхто не може бути примушений до добра, бо все примусове не вкорінюється в людині, тому що воно не є її власне; тільки то стає власністю людини, що вона робить із свободи згідно свого розуму; а із свободи вона робить то, що робить із своєї волі або любові, бо воля або любов є сама людина. Якби людина була примушувана до того, чого вона не хоче, то її душа все ж схилилася би до того, чого вона хоче. Крім того кожна людина прагне до забороненого, і скритою причиною того є прагнення кожного до свободи. Звідси виходить, що, якби людина не утримувалась в свободі, то для неї не могло би бути передбачено ніяке добро.
272. Надання людині свободи думати, хотіти і навіть робити зло, наскільки того не забороняють закони, називається Попущенням.
273. Бути веденим своїми хитрощами до благ світу здається людині що це від її власного розуму, хоч і тоді Божественне Провидіння сприяє її, попускаючи і безперервно відводячи її від зла; коли ж вона ведеться до небесного блаженства, то вона знає і розуміє, що воно не походить з власного розуму, тому що воно від Господа і дається згідно Його Божественного Провидіння, яке сприяє і безперервно веде людину до добра.
274. Що це так, людина не може зрозуміти із природного світла, бо з нього вона не знає законів Божественного Порядку.
275. Необхідно знати, що існує Провидіння і Передбачення. Добро є то, що Господь Провидить, а зло є то, що Він передбачає. Одно іде поряд з другим, тому що то, що походить від людини, є ніщо інше, як зло, а що від Господа – ніщо інше, як добро.

Про Господа

280. Бог один; Він є творець і Вседержитель всесвіту, отже Він є Бог неба і землі.
281. Два предмети утворюють в людині небесне життя: добро любові і віри. Це життя в людині від Бога і ніщо від неї самої. Тому визнавати Бога, вірити в Бога і любити Його – є саме головне Церкви.
282. Народжені в Церкві повинні визнавати Господа, Його Божественне і Його Людське, вірити в Нього і любити Його, бо від Господа виходить все спасіння. Тому вчить Господь в Івана: „Віруючий в Сина має життя вічне, а не віруючий в Сина не побачить життя, а гнів Божий перебуває на ньому” (3:36). У нього ж „Воля того хто послав Мене є та, щоб всякий, хто бачить Сина і вірує в Нього, мав життя вічне; і Я воскресну його в останній день”(6:40). У нього ж: „Сказав Ісус: Я є воскресіння і життя, віруючий в Мене, хоч і вмере, оживе; і кожен хто живе і вірить в Мене не помре повік” (11:25,26).
283. Тому ті, які знаходяться в Церкві і не визнають Господа і Його Божественного, не можуть бути зв'язані з Богом, а тому не можуть мати з ангелами на небі нічого спільного, бо ніхто не може бути зв'язаним з Богом інакше, як тільки Господом і в Господі. Що ніхто

- не може бути зв'язаний з Богом інакше, як тільки Господом, цьому вчить Господь у Івана: „Бога ніхто не бачив; Єдинородний Син, що в лоні Отця, Він явив” (1:18). У нього ж: „Його ні голосу ніколи не чули, ні лиця Його не бачили”(5:37). У Матвія: „Ніхто не знає Отця крім Сина, і кому Син хоче відкрити”(11:27). І у Івана „Я є дорога, і істина, і життя; ніхто не приходить до Отця як тільки через Мене”(14:6). Що ніхто не може бути зв'язаним з Богом інакше, як в Господі виходить з того, що Отець в Ньому і Вони – є одно, згідно тому, чому Він вчить в Івана: „Якби ви знали Мене, то знали б і Отця Мого... Пилип! хто бачив Мене, той бачив Отця... Чи не віруєш ти, що Я в Отці і Отець в Мені? Вірте Мені, що Я в Отці і Отець в Мені”(14:7--11), і у нього ж: „Я і Отець – одно...Вірте ділам Моїм, щоб знали і повірили, що Отець в Мені і Я в Ньому” (10:30,38).
284. Так як Отець – в Господі, і Отець і Господь є одно, і так треба в Нього вірити, і віруючий в Нього має життя вічне, то ясно, що Господь є Бог. Що Господь є Бог, цьому вчить Слово в Івана: „Спочатку було Слово, і Слово було в Бога, і Слово було Бог. Все через Нього почало бути і без Нього нічого не почало бути, що почало бути. І Слово стало тілом і перебувало між нами; і ми бачили славу Його, славу Однородженого від Отця” (Івана 1:3,14). У Ісаї: „Дитя народилося нам, Син даний нам, влада на раменах Його, і назвуть ім'я Йому ... Бог сильний, Отець вічності, Князь миру” (9:6). І в нього ж: Діва в лоні прийме і народить Сина, і назвуть ім'я Йому: „З нами Бог” (7:14; Матвія 1:23). І в Еремії: „Ось наступають дні, говорить Господь, і поставлю Давидові праведну Парость, і зацарює Цар, і буде поступати мудро ... і от ім'я Його, яким будуть називати Його: Єгова – оправдання наше” (23:5,6;33:15,16).
285. Всі, що належать Церкві і знаходяться в світлі неба, бачать Божественне в Господі; ті ж, які не знаходяться в світлі неба, нічого іншого не бачать в Господі, як тільки людське, тоді як Божественне і Людське в Ньому поєднанні так, що утворюють одно. Цьому також вчить Господь у Івана: „Отче, все Моє – Твоє, і Твоє – Моє” (17:10).
286. Що Господь зачатий від Єгови Отця, а тому від самого зачаття є Бог, відомо в Церкві, а також і то, що він воскрес з Своїм тілом, бо нічого Ним не було залишено в гробі. В цьому він запевнив пізніше учнів, сказав їм: „Подивіться на руки Мої і на ноги Мої; це – Я сам; доторкніться до Мене і розгляньте, бо дух тіла і костей не має, як бачите в Мене” (Лука24:39). І хоч він був людиною по відношенню до тіла і костей, Він все ж проходив крізь закриті двері і після свого явлення робився невидимим (Івана20:19, 26; Лука24:31). Інакше обстоїть справа з людиною, тому що вона воскресла тільки по духу, а не по тілу. Тому, кажучи, що Він не подібний з духом, Господь говорив, що Він не подібний з іншою людиною. Із Цього виходить, що і людське в Господі Божественне.
287. Буття життя (Esse), що називається душою, у всякій людині від батька; існування ж із неї є то, що називається тілом. Тому тіло є образ душі, бо душа через нього проявляє своє життя по своїй волі. Внаслідок цього люди народжуються на подобу своїх батьків і по ньому відрізняються сім'ї. Із цього ясно, яке Тіло або яке людське мав Господь, а саме: воно було подібне самому Божественному, яке було Буттям Його життя або душою від Отця; тому Ним сказано: „Хто бачив Мене, той бачив Отця” (Іван 14:9).
288. Що Божественне і Людське Господа є одне Лице, згідно з прийнятим у всьому Християнському світі догматом віри, який говорить так: „Хоч Христос є Бог і Людина, все ж Він не два, а один Христос; він цілком один і одно Лице; бо як тіло і душа є одна людина, так і Бог і Людина – один Христос” -- це взято із символу віри Афанасія.
289. Ті, які мають уяву про Божество в трьох Лицях, не можуть мати уяву про одного Бога; якщо вони і говорять вустами, що Він один, то все рівно думають про Трьох. Ті ж, які мають представлення про одного Бога; вони можуть визнавати одного Бога, а також думати про одного Бога.
290. Поняття про Трьох в одному Лиці люди мають тоді, коли думають, що Отець перебуває в Господі, і що Дух Святий виходить із Нього. Тоді в Господі зрима Трійця: само Божественне, яке називається Отцем, Божественне Людське, яке називається Сином, і Божественне Вихідне, яке називається Духом Святим.

291. Так як в Господі знаходиться все Божественне, то Він має всю владу на небесах і на землі; про що Він Сам говорить в Івана: „Отець все дав в руки Сина” (3:35). У нього ж: „Отець дав Сину владу над всяким тілом” (17:2). У Матвія: „Все передано Мені Отцем Моїм” (11:27). У нього ж: „Дана Мені всяка влада на небі і на землі” (28:18). Така влада -- Божественна.
292. Ті, що роблять Людське Господа подібним людському інших людей, не думають про зачаття Його із Самого Божественного і не думають про те, що тіло кожної людини є образ її душі. Вони не думають також ні про воскресіння Господа з усім тілом, ні про те, яким чином Він явився в Своєму Преображенні, коли Його лице засяяло як сонце. Вони не думають про те, що Господь говорив про віру в Нього, про Його єдність з Отцем, про прославлення і владу Його над небом і землею, і про те, що все це Божественне і сказано про Його Людське. Також вони не згадують про те, що Господь всюдисущий також по відношенню до Свого Людського (Матвія 28:20), не дивлячись на то, що звідси виходить наша віра в Його всюдисуще в Таїнстві Причащення, при цьому всюдисуще Божественне. І, може бути, вони не думають про те, що Божественне, яке називається Духом Святим, виходить із Його Людського, не дивлячись на то, що воно виходить із Його прославленого Людського, бо сказано: „Бо ще не було на них Духа Святого, тому що Ісус ще не був прославлений” (Іван7:39).
293. Господь прийшов в світ, щоб спасти рід людський, який інакше загинув би вічною смертю; і Він спас його через підкорення пекельних сил, які нападали на всяку людину, яка приходила в світ і виходила з нього; і разом з тим через прославлення Свого Людського Він може утримувати пекельні сили в вічній покорі. Підкорення пекельних сил і разом з тим прославлення Його Людського були досягнуті через спокушення, допущені в людське, яке Він мав від матері і через безперервні перемоги над ними. Страждання Його на хресті було останньою спокусою і повною перемогою.
294. Що Господь підкорив пекельні сили, цьому він вчить Сам у Івана. Коли наступало хресне страждання, тоді Ісус сказав: „Сьогодні суд світу цьому, сьогодні Князь світу цього вигнаний буде геть” (12:31). У нього ж : „Мужайтесь, Я перемиг світ” (16:33); і у Ісаї: „Хто це іде від Едому..., виступаючий в повноті сили Своєї ..., сильний спасати? Спасіння доставив Мені м'яз Мій... і Він був для них спасителем” (63:1—19; 59:16—21). Про те, що Він прославив Своє Людське і що хресне страждання було останньою спокусою і повною перемогою, через яку він прославився, вчить Він також в Івана: „ Коли Юда вийшов, Ісус Сказав: сьогодні прославився Син Людський... і Бог прославить Його в Собі, і скоро прославить Його” (13:31,32). У нього ж: „Отче, прийшов час: прослав Сина Твого, хай і Син Твій прославить Тебе” (17:1,5). у нього ж: „душа моя тепер обурилась... Отче! прослав ім'я Твоє. Тоді прийшов з неба голос: і прославив і ще прослаблю” (12:27,28). І у Луки: „Чи не так належало постраждати Христу і ввійти в славу Свою” (24:26). Це сказано про страждання Його; прославити – значить зробити Божественним. Із цього тепер ясно, що якби Господь не прийшов в світ і не став чоловіком і, таким чином не звільнив від пекла всіх віруючих в Нього і люблячих Його, то ніякий смертний не міг би бути спасений; і так, слід зрозуміти, що без Господа немає спасіння.
295. Коли Господь повністю прославив Своє Людське, тоді Він скинув з Себе людське від матері і одівся в людське від Отця, яке є Божественне Людське, завдяки тому Він перестав бути Сином Марії.
296. Знати і признавати свого Бога є перше і суттєве Церкви, бо без цього знання і признання не може бути зв'язку, тому в Церкві не може бути зв'язку без признання Господа. Цьому вчить Господь у Івана: „Віруючий в Сина має життя вічне; а не віруючий в Сина, не побачить життя, а гнів Божий перебуває на ньому” (3:36); і ще в другому місці: „Якщо не повірите, що то Я є, то помрете в гріхах ваших» (8:24).
297. Що трійця перебуває в Господі, тобто само Божественне, Божественне Людське і Божественне Вихідне, є тайна, що витікає з неба і відкрита для тих, які будуть знаходитися в Святому Єрусалимі.

Про правління церковне і громадянське

311. Два роди предметів повинні знаходитися в порядку в людині, а саме: ті, які відносяться до неба і ті, які відносяться до світу; ті що відносяться до неба називаються церковними, а ті, що відносяться до світу – громадянськими
312. Порядок в світі не може бути збережений без начальства, зобов'язаного спостерігати за всім тим, що противно порядку, і нагороджувати тих хто живе згідно порядку, і карати тих що живуть незгідно з порядком. Якби того не було, то рід людський загинув би, тому що всякій людині вроджено бажання керувати іншими і володіти добром других; звідси витікає ворожнеча, заздрість, ненависть, мстивість, підступність, жорстокість і багато іншого зла; якби люди не були стримувані узами законів, через нагороди для тих, що роблять добро згідно їх любові до пошани і багатства і покарань для тих, що роблять зло, які протилежні їх любові і полягають в позбавленні пошани, майна і життя, то рід людський загинув би.
313. Таким чином, повинні бути начальники, необхідні для утримання порядку в людських громадах, начальники, які знають закони, мудрі і богобоязливі. Також між начальниками повинен існувати порядок, щоб хто – небудь із них по своєму самоуправству або незнанню не допустив зла, противного порядку і, таким чином не розладив його. Це запобігається встановленням начальників вищих і нижчих, між яким існує підпорядкування.
314. Начальники над тим, що відноситься до неба, або над тим, що відноситься до церковних предметів, називаються священиками, а їх обов'язок -- священством. Начальники над тим, що відноситься до світу, або громадянських справ, називаються правителями, а вищий з них там, де затверджений такий рід правління, називається царем.
315. Що стосується священиків, то вони повинні вчити людей дороги ,яка веде до неба, а також керувати ними; вони повинні вчити згідно вченню Церкви із Слова і керувати ними так, щоб вони жили згідно нього. Священики, які вчать істинному і через то ведуть до добра життя і, таким чином, до Господа, є добрі пастирі вівцям; ті ж які вчать, а не ведуть до добра життя і, таким чином до Господа, є пастирі злі.
316. Священики не повинні присвоювати собі ніякої влади над душами людей, бо вони не знають, в якому стані знаходиться внутрішнє людини. Ще менше повинні вони присвоювати собі владу відкривати і закривати небо, бо ця влада належить одному Господу.
317. Священикам належить виявляти повагу і честь заради святості сану, який вони носять; але мудрі з них віддають честь Господу, від якого витікає святість, а не собі. Ті ж, які не мудрі, приписують собі честь і віднімають її від Господа. Ті, які собі приписують честь по причині святості служіння, яке вони відправляють, дають перевагу честі і користі спасінню душ, про які повинні піклуватися; ті ж, які віддають честь Господу, а не собі віддають перевагу спасінню душ, а не честі і користі. Ніяка честь, що належить якій-небудь посаді, не знаходиться в особі, а придається до неї по гідності предмету, яким вона править; а то, що придається, не належить самій особі і відділяється разом з посадою. Особиста честь являється в честі мудрості і страху Господньому.
318. Священики повинні вчити народ і через істинне вести його до добра життя, і нікого не повинні примушувати, бо ніхто не може бути примушений вірити наперекір тому, що він в серці своєму рахує істинним. Хто вірить інакше, ніж священик і не чинить безпорядку повинен бути залишений в спокої; хто ж чинить безпорядок, той повинен бути відлучений, тому що це також відноситься до порядку, заради якого встановлено священство.

319. Як священники поставлені для того, щоб керувати належним Божественному закону і богослужінню, так точно і царі, і правителі поставлені для управління тим, що відноситься до громадянського закону і суду.
320. Так як цар один не може управляти всім, то він має йому підвладних начальників, з яких кожному дається в управління область, якою сам цар управляти не може і не в змозі. Ці начальники, разом взяті, утворюють царську владу, сам же цар є найвищий з них.
321. Царська влада не знаходиться в особі, а надається до неї. Цар, який думає, що царська влада знаходиться в ньому, або правитель, який думає, що честь управління знаходиться в ньому, не мудрі.
322. Царська влада заключається в служінні по законах країни і суді згідно їх і правосуддя. Цар, який ставить закони над собою – мудрий; той же, який ставить себе над законами – не мудрий. Цар, який ставить закони над собою, бачить царську владу в законі, і закон править ним, бо він знає, що закон правосудний, і що все істинне правосуддя – Божественне. Той же, який ставить себе над законом, переносить царську владу на себе самого законом або закон, який є правосуддя, таким що походить від себе: і так, приписує собі Божественне, якому, отже, він сам повинен бути підчинений.
323. Закон, який є правосуддя, повинен бути складений в державі мудрими і богобоязними знавцями законів, і як цар. так і його підлеглі повинні жити згідно ньому. Цар, який живе згідно такому закону і тим показує приклад своїм підлеглим, є істинно цар.
324. Цар, якому належить абсолютна влада і який вважає, що його піддані є раби і що він має право на їх майно і життя, і якщо він користується тим правом, не є цар, а тиран.
325. Царю необхідно підчинятися згідно законів країни і ніяким чином, ні ділом, ні словом не можна його образати, бо від цього залежить суспільна безпека.